

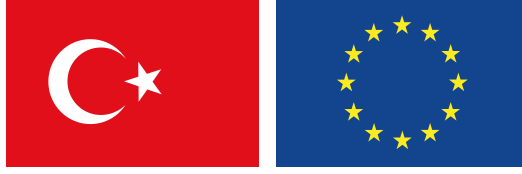
Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Gönüllülük Beyaz Kitap

OCAK 2025

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

GÖNÜLLÜLÜK BEYAZ KİTABI

Türkiye’de Gönüllülüğün Yaygınlaştırılması için
Politika ve Yasal Düzenleme Önerileri

Proje	Türkiye'de Demokratik Yerel Yönetişimin Geliştirilmesi için Sivil Katılımın Güçlendirilmesi Projesi
Bileşen	3. Bileşen: Türkiye'de Gönüllülüğe İlişkin Yasal Düzenleme Önerilerinin Geliştirilmesi
Çıktı	Beyaz Kitap
Hazırlayanlar	Prof. Dr. Murat ŞENTÜRK, Kıdemli Uzman Baran Can KARADOĞAN, Uzman
Hukuki Danışman	Prof. Dr. Kübra DOĞAN YENİSEY

İÇİNDEKİLER

1	YÖNETİCİ ÖZETİ	7
2	ARKA PLAN	16
3	NELER YAPILMALI?	20
3.1	Yasal Düzenlemeler Yoluyla Gönüllülüğün Politika Çerçevesini Oluşturmak	20
3.1.1	Yasal Düzenlemenin Amacı	20
3.1.2	Yasal Düzenlemenin Kapsamı	21
3.1.3	Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı	21
3.1.4	Gönüllü Olmak	22
3.1.5	Gönüllülük Faaliyetleri	22
3.1.6	Ev Sahibi Kuruluş Tanımı	22
3.1.7	Gönüllü Katılım Desteği	23
3.1.8	Gönüllülerin Kaza ve Hastalık Riskine Karşı Korunması	24
3.1.9	Gönüllünün Hak ve Sorumlulukları	25
3.1.10	Ev Sahibi Kuruluşun Hak ve Sorumlulukları	26
3.1.11	Gönüllülük Anlaşması	27
3.1.12	Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı	28
3.1.13	Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu	29
3.1.14	Gönüllülüğü Sonlandırma	29
3.1.15	Gönüllülük İzni	30
3.1.16	Gönüllülük Faaliyetlerine ve Gönüllülere Dair Veriler	30
3.1.17	Gönüllülük Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi	31
3.1.18	Yasal Düzenlemenin Yürütülmesi	31
3.1.19	Yasal Düzenlemenin Güncellenmesi	31
3.2	Yapısal Reformlar Yoluyla Politika Alanını Güçlendirmek	32
3.2.1	Farkındalığı Artırmak	32
3.2.2	Eğitimde Gönüllülük Uygulamalarını Yaygınlaştırmak ve Güçlendirmek	33
3.2.3	Paydaşları Güçlendirmek ve İş Birliğini Artırmak	34
3.2.4	Kamu Politikalarında ve Uygulamalarında Gönüllülüğü Konumlandırmak	37
3.2.5	Gönüllülüğü Teşvik Etmek ve Kolaylaştırmak	41
3.2.6	Ekonomik Teşviklerle Paydaşları Güçlendirmek	43
4	SONUÇ	44

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABB	Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı
AFAD	İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
ÇŞİDB	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı
DERBİS	Dernekler Bilgi Sistemi
GA	Gönüllülük Anlaşması
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı
CBİKO	Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi
KVKK	Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
SB	Sağlık Bakanlığı
SBB	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STB	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
STİGM	İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TB	Ticaret Bakanlığı
TBB	Türkiye Belediyeler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
VBYS	Vakıflar Bilgi Yönetim Sistemi
VGM	Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YYGM	Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye’de gönüllülüğün yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla hazırlanan politika seçeneklerinin alandaki temel ihtiyaçları karşılaması gerekmektedir. Tarihsel olarak zengin bir gönüllülük birikimine sahip olan Türkiye’de gönüllülüğün desteklenmesi ve teşvik edilmesi için bütüncül bir yaklaşımın önemli olduğu açıktır. Gönüllülük için elverişli bir ortam oluşturmak, paydaşlar arasında iş birliğini artırmak ve katılımı güçlendirmek için temel politika seçeneklerinin birlikte düşünülmesi ve tasarlanması hayati bir öneme sahiptir.

Sivil Katılım Projesinin STİGM koordinasyonunda yürütülen Türkiye’de gönüllülüğe ilişkin yasal düzenlemelere yönelik öneriler geliştirilmesi bileşeninin ilk adımında bir İhtiyaç Analizi yapılmıştır. Gönüllülüğün geliştirilmesi için temel ihtiyaçların belirlenmesi, iyi örneklerin analiz edilmesi, gönüllülikle ilgili politikaların yasal çerçevelerin gerçekçi ve kanıta dayalı bir temele dayandırılması amacıyla yapılan analizde belirlenen temel ihtiyaçlar şunlardır:

1. Gönüllülüğe ilişkin farkındalık sağlanması ve gönüllülüğün tanınması, gönüllülük kültürünün yaygınlaştırılması,
2. Gönüllü yönetimi konusunda kuruluşların kapasitesinin artırılması ve çalışmalarının güçlendirilmesi,
3. Gönüllülerin ve gönüllülüğün teşvik edilmesi,
4. Gönüllülerin, ilgili kurum ve kuruluşların ve faydalanıcıların haklarının korunması ve sorumluluklarının belirlenmesi ve güvence altına alınması,
5. Gönüllülüğün desteklenmesi ve uygun düzenleyici yasal bir çerçeve sağlanması,
6. Gönüllü faaliyetlerin ve gönüllülüğün etkisinin ölçülmesi,
7. Gönüllülük konusunda çalışan paydaşlar arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi,
8. Kamu kurumlarında gönüllü programlarının geliştirilmesi,
9. Afet, acil durum ve benzeri tehlikeli sonuçları olabilen gönüllülüğünün ayrı bir kategori olarak ele alınması,
10. Hem uluslararası gönüllülerin Türkiye’de hem de Türk gönüllülerin uluslararası alanda dolaşımının sağlanması.

Türkiye’de STK’larının *kapasitesi* ise şu şekilde özetlenebilir:

1. STK’lar için uygulamada maddi zorlukların bulunması,
2. STK’ların beşeri ve mali kapasitelerinin sınırlı olması,
3. STK’larda sigortalı çalışanların sayıca az olması (derneklerin %10’unda profesyonel)¹, sigortalı olsalar da maaşların düşüklüğü, sigortaların net maaşlar üzerinden ödenmemesi (%73), bir kısmının sigortasız çalışması (%13),²
4. STK’ların değişiminin yavaşlığı, genç-yetişkin kuşak çatışması,
5. STK’ların gönüllülük alanına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeyinin düşük olması.

Sivil toplum alanı ve STK’ların kapasitelerine dair genel durumun yanı sıra politika geliştirme ve yasal çerçeve oluştururken gönüllülüğün Türkiye’deki yapısına ve işleyişine önem verilmesi gerekir.

Bu çerçevede Türkiye’deki gönüllülükle ilgili temel hususlar şunlardır:

1. Gönüllülüğün daha çok enformel bir biçimde gerçekleştirilmesi,
2. Gönüllülüğün sürdürülebilirliğinde zorluklar (ekonomik vb.) ve gönüllülerin motivasyonlarının yüksek tutma gereksinimi,
3. Gönüllülüğün, özellikle genç gönüllülüğünün giderek karşılık temelinde gerçekleşmesi,
4. Gönüllülerin hak ve sorumlulukları bağlamında farkındalıklarının düşük olması,
5. Toplumda kayıtlı/kurumsal gönüllülük yapma eğiliminin az olması.

Türkiye’deki çerçeveye dair genel bir tablo sunduktan sonra farklı ülkelerdeki yasal düzenlemelere dair bazı hususlara değinmek gerekir. İhtiyaç analizi kapsamında farklı ülkeler incelenmiş olmakla birlikte burada yasal düzenlemelere ilişkin eleştirilere ve olumlu yönlerine özet olarak yer verilmektedir.

Dünyada gönüllülükle ilgili yasal düzenlemelere yönelik temel eleştiriler şunlardır:

1. Kanuna rağmen uygulamada sorunlar (kanunların tam olarak bilinmemesi, yasal prosedürlerin karmaşıklığı),
2. Kanunların gönüllülüğü teşvik etmemesi, kapasite gelişimi yerine sadece ev sahibi kuruluş ile gönüllü arasındaki ilişkiye odaklanması (sivil toplumun ve gönüllülerin ihtiyaçlarını yeterince gözetilmemesi),
3. Kanunların gönüllülüğü ağır bürokratik kurallara bağlı hâle getirmesi (çok sayıda bürokratik kural),
4. Kanunların gönüllü yönetişimini daha masraflı hâle getirmesi (personel, yazılım, ceza).

¹ STİGM istatistiklerine göre hesaplanmıştır. Türkiye’deki 101.000 derneğin sadece %10’unda (11.000 dernekte) en az ücretli bir personel çalışmaktadır. (STİGM, 2020). Yasal Çerçeve ve Kapasite Geliştirme Projesi Anket Çalışması Analiz Raporu. Ankara.

² Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, (STGM) tarafından yürütülen Saha Araştırması 2022 bulgularından yararlanılmıştır. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, STGM. (2023). Türkiye’de Sivil Toplum Örgütleri: Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkı Bölüm I: Örgütlenme Özgürlüğü ve Bölüm II: Katılım Hakkı (Editör: T. E. Abay, Yazarlar: E. Karataş, H. Ataman, M. M. Özçelebi). <https://www.stgm.org.tr/yayinlar/turkiyede-sivil-toplum-orgutleri-orgutlenme-ozgurlugu-katilim-hakki>

Dünyada gönüllülükle ilgili düzenlemelere yönelik olumlu yönler ise şu şekilde özetlenebilir:

1. Gönüllülüğün yasal bir çerçevesinin olması ve tanınma,
2. Ev sahibi kuruluş tanımının hem STK'ları hem de kamu kurumlarını kapsamaması (Türkiye için bu olumsuz olarak değerlendirilmektedir),
3. Vatandaşlığı olmayan kişilerin gönüllülük faaliyetlerine dahil olabilmesi,
4. Dezavantajlı gruplarla çalışma konusunda bazı kategorideki kişilerin gönüllü olmasının engellenmesi.

İhtiyaç analizinin sonucunda Türkiye'de gönüllülük ve sivil toplum alanının güçlendirilmesinde ve gönüllülüğün yaygınlaştırılmasında ortamın iyileştirilmesi, katılımın sağlanması ve iş birliklerinin kurulması için Yeşil Kitap hazırlıklarına başlanmıştır. Proje kapsamında oluşturulan Çalışma Grubu üyeleriyle ihtiyaç analizi raporu ekseninde tartışmalar gerçekleştirilmiş ve yasal düzenleme önerilerinin ve politika seçeneklerinin amaçları, hedefleri, ilkeleri, riskleri hazırlanmıştır. Ayrıca muhtemel önerilerin güçlü, zayıf yanları ile bu önerilerin hayata geçirilmesindeki fırsatlar ve tehditler düzenlenen çalıştaylar ile analiz edilmiştir. Çalıştaylar sonrasında elde edilen veriler katılımcıların önceliklendirmesi ve eklemeler yapması için e-posta yoluyla tüm grup üyeleriyle paylaşılmıştır. Gerek çalıştaylar gerekse çevrim içi ortamlardan elde edilen görüşlerden hareketle Taslak Yeşil Kitap hazırlanmıştır.

Yeşil Kitap gönüllülük ve sivil toplumla ilgili tüm paydaşların dahil edilmesini mümkün kılan bir istişare dokümanıdır. Belirli konulara ilişkin hükümet önerilerini içeren, olası eylem planlarını detaylandıran ve tartışmayı teşvik etmek için yayınlanan bir ön rapor olarak tanımlanan Yeşil Kitap'ta ihtiyaç analizine ve kanıta dayalı bir biçimde politika seçenekleri ve yasal düzenleme önerilerine yer verilmiştir. Ayrıca her bir önerinin muhtemel risklerine ve önerilerin hayata geçirilmesi söz konusu olursa uyulması gereken ilkelere detaylı bir biçimde yer verilmiştir.

İstişareyi yürütmek ve sistematik görüşler toplamak için her bir öneri için ayrıntılı sorulara yer verilerek paydaşların cevap vermesi hedeflenmiştir. Yeşil Kitap kişilerin ve kurumların açık bir biçimde katkı verebileceği bir tartışma dokümanı niteliğinde hazırlanmıştır. Gönüllülük Çalışma Grubu üyelerinin ve farklı paydaşların katılımıyla dört adet (İstanbul, Ankara, İzmir, Gaziantep) bir günlük çalıştaylar düzenlenmiş ve bu çalıştaylarda proje kapsamında geliştirilen Taslak Yeşil Kitap tartışılmış, Yeşil Kitap'a ilişkin görüş ve öneriler kapsamlı bir şekilde alınmıştır.

Yeşil Kitap İstişare Çalıştayları kapsamında katılımcılar, önerilen düzenlemelerin mevcut durumda nasıl iyileştirilebileceği, alternatif yenilikçi fikirler ve dikkate alınması gereken önemli hususlar üzerinde derinlemesine görüş bildirmiştir. Ayrıca çalıştaylarda katılımcılardan 12 adet yasal düzenleme önerisini önceliklendirmeleri istenmiştir.

Bu dört çalıştayın sonunda katılımcıların yanıtlarının ortalamasına göre yasal düzenleme önerilerinin önceliklendirilmesi şu şekildedir:

1. *Kısa vade:* Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı, Ev Sahibi Kuruluş Tanımı, Gönüllülük Anlaşması, Gönüllülük Sigortası, Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu;
2. *Orta Vade:* Gönüllü Katılım Desteği, Gönüllü Politikası Beyanı, Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı, Gönüllülük İzni, Gönüllülüğü Sonlandırma;
3. *Uzun Vade:* Cezaların Yapılandırılması, Yasayı Güncelleme ve Destekleyici Politika Geliştirme, Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük, Gönüllü Yönetişimi Kapasitelerinin Güçlendirilmesi. Bu önceliklendirme kurum ve kuruluşların gönüllülük faaliyetlerini yürütürken acil olarak gerekli gördükleri hususları net bir biçimde göstermektedir.

Yeşil Kitap çalıştaylarında her bir yasal düzenleme önerisine ilişkin yapılan tartışmalarda öne çıkan hususlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Önerilerin geniş ve ayrıntılı olmasından ziyade genel yaklaşımı içermesi,
2. Türkiye'deki farklı STK ölçeklerini, kapasitelerini dikkate alması,
3. STK'ların beşeri ve ekonomik kaynaklarının yetersizliği dikkate alınarak teşvik edici mekanizmaların öngörülmesi,
4. Kamu kurumlarının ve kuruluşlarının yasal düzenlemede kapsama alınmaması,
5. Türkiye'deki gönüllülüğün enformel ve spontane yapısının zarar görmemesi.

Yeşil Kitap İstişare Çalıştayları tamamlandıktan sonra elde edilen verilerden hareketle Yeşil Kitap proje ekibi tarafından güncellenmiştir. Çalıştaylarda ifade edilen her bir görüş tek tek değerlendirilerek **Yeşil Kitap**'a yansıtılmıştır.

Önceliklendirilmiş

12

yasal düzenleme
önerisi

Yeşil Kitap internet sitesinde yayımlanarak Türkiye'deki tüm paydaşların ve ilgili kişilerin görüşlerine açılmıştır. Bir ay boyunca açık kalan görüş bildirim formu/anket üzerinden kişiler ve kuruluş temsilcileri değerlendirmelerini ve önerilerini paylaşmıştır. Görüşlerin %98'si STK'lardan, %2'si kamu kurumlarından gelmiştir.

Katılımcıların %45'i anket formunu kendi adına doldurduklarını ifade ederken, %55'i ise temsil ettikleri kurum veya kuruluş adına doldurduklarını belirtmiştir.

Ankete Türkiye'nin 60 farklı şehrinde faaliyet gösteren STK'lardan katılım olmuş, bunların büyük çoğunluğunu İstanbul, Ankara, Antalya ve İzmir'de faaliyet gösteren kurumlar oluşturmuştur. Anketi yanıtlayan (STK) temsilcilerinin %75'i dernek başkanı, başkan yardımcısı ve genel sekreteri gibi yönetici düzeyinde gerçekleşmiş olup geriye kalan %25'lik kısmı dernek üyeleri, çalışanları, yönetim kurulu üyeleri oluşturmuştur. Anketi yanıtlayan STK temsilcilerine kurum veya kuruluşlarında gönüllüleri kimin koordine ettiği sorulmuş ve aşağıdaki grafikten de görülebileceği üzere katılımcıların büyük çoğunluğu (%58) gönüllülerin yönetim kurulu üyeleri arasında görevlendirilen biri tarafından koordine edildiğini ifade etmiştir. Anketi yanıtlayan katılımcıların temsil ettiği kuruluşların %22'sinde ise doğrudan gönüllüleri yöneten bir birimin ya da sorumlunun olmadığı belirtilmiştir. Anketi yanıtlayan kişilere ayrıca kurum ve kuruluşlarında görev alan gönüllü sayısı sorulmuş ve STK'ların neredeyse yarısı 1 ila 20 arasında gönüllünün faaliyet gösterdiği ifade edilmiştir. Anketi yanıtlayan kişilerin temsil ettiği kuruluşların yalnızca %20'ye yakınında 100 ve üzerinde gönüllü görev almaktadır. 100 kişi ve üzerinde gönüllünün faaliyet gösterdiği ifade edilen STK'ların %70'e yakınında gönüllülerin koordinasyonunun yönetim kurulu üyeleri arasında görevlendirilen biri tarafından yürütüldüğü belirtilmiştir. Katılımcıların %85'i daha önce bir gönüllülük faaliyetinde bulunduğunu ifade etmiş, bunun yanı sıra katılımcıların yarısına yakını da haftada en az bir kere gönüllülük yaptığını belirtmiştir.

Yeşil Kitap'a görüş veren katılımcıların büyük çoğunluğunun daha önce gönüllülük faaliyetlerinde yer alması ve önemli bir kısmının düzenli gönüllülük yapması geçmiş tecrübelere sahip olmaları ve konuya hakimiyetleri açısından verilen görüşlerin niteliğinin yüksek olduğunu gösterebilir. En çok görüş verilen Politika Önerisi "STK ve

Anket görüşlerinin,

%98'i

STK'lardan

%2'i

kamu kurumlarından
gelmiştir.

Yerel Yönetimler Arasında Etkileşim” ve en çok görüş verilen Yasal Düzenleme Önerisi ise “Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı” olmuştur. Söz konusu görüşler Beyaz Kitap’ın hazırlanmasında ve güncellenmesinde kullanılmıştır.

Yeşil Kitap İstişare Sürecinde elde edilen görüşlerin genel olarak şu şekilde özetlenebilir:

1. Yasal düzenlemenin yapılması genel olarak desteklenmektedir.
2. Yasal düzenlemeler genel bir politika çerçevesi niteliği taşımalıdır.
3. STK'lara ekonomik vb. başka yükler getirmemelidir.
4. STK'lara zorunluluk (gönüllülük anlaşması (GA), sigortası vb.) getiren bir yaklaşımda olmaması gerekir.
5. Yasal düzenlemeler cezai yaptırım içermemelidir.
6. Gönüllülerin ve ev sahibi kuruluşların hakları ve sorumlulukları tanımlanmalıdır ancak her iki paydaşa da mali ve yönetsel zorluklara neden olmamalıdır.

Yeşil Kitap İstişare Sürecinin çıktıları kullanılarak Taslak Beyaz Kitap hazırlanmıştır. Genellikle yeni yasalar için ayrıntılı önerileri ortaya koyan bir politika beyanı olarak tanımlanan Beyaz Kitap'ta projenin başından itibaren elde edilen tüm veriler ve görüşler bütünleştirilmiştir.

Taslak Beyaz Kitap'a ilişkin kamu, sivil toplum, özel sektör, akademi gibi farklı kesimlerin görüş, öneri ve katkılarını alabilmek amacıyla üç çalıştay (İstanbul, Mersin ve Ankara) düzenlenmiştir.

Beyaz Kitap Çalıştayları öncesinde muhtemel katılımcılara kısa bir çevrimiçi form iletilmiş, çalıştaylar kapsamında gerçekleşecek olan grup çalışmalarının daha verimli ve etkin olabilmesi için katılımcıların ilgi duydukları, kendilerini uzman olarak gördükleri ve ağırlıklı katkı vermek isteyecekleri konular belirlenmiştir.

Grup çalışmaları kapsamında Beyaz Kitap kapsamında ele alınan 17 farklı yasal düzenleme önerisi tartışılmış, öncelikle önerilerin gönüllülüğü etkili bir şekilde teşvik edip etmeyeceği ve yaygınlaştırıp yaygınlaştırmayacağı değerlendirilmiştir. Daha sonrasında yasal düzenleme önerilerinin mevcut gönüllülük uygulamalarını üzerindeki etkileri, önerilerde yer alan hususların gönüllülük ve sivil toplum alanına potansiyel faydaları ve olası zararları tartışılmıştır. Son olarak yasal düzenleme önerileri uygulanabilirlik bağlamında ele alınmış ve uygulama aşamasında karşılaşılabilecek zorluklar, engeller ve riskler değerlendirilmiştir.

17

**farklı yasal
düzenleme önerisi**

Beyaz Kitap Çalıştayları'nda gönüllülük izni, gönüllülerin karar alma mekanizmalarına katılımına ve gönüllüler hakkında veri toplanmasına ilişkin maddelerin büyük ölçüde revize edilmesi ve/veya tamamen çıkarılması önerilmiştir. Gönüllülük izninin çalışanlar tarafından suistimal edilme, özel sektördeki işverenlerin bu izni onaylamama ve iş barışını zedeleme potansiyeli nedeniyle yeniden ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Gönüllülerin karar alma süreçlerine katılımının ev sahibi kuruluşların iç işleyişlerini bozabileceği, aşırı yük oluşturabileceği vb. sebeplerle gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gönüllüler hakkında verilerin toplanmasının gönüllüleri alandan uzaklaştırma riski nedeniyle tamamen anonim veri toplama sürecinin yapılandırılması gerekliliğinin altı çizilmiştir.

Bu maddeler dışındaki diğer maddeler de bazı değişiklikler önerilmiştir. Ortaklaşan değerlendirmeler ise şu şekilde özetlenebilir:

1. Katılım desteği, sigorta vb. finansal maliyetlerin STK'lar tarafından karşılanmasının zorunlu kılınmaması,
2. Gönüllülerin hak ve sorumluluklarının tüm ayrıntılarıyla yasal düzenlemede yer almaması,
3. Ev sahibi kuruluşların kendi iç düzenlemelerini yapabilmelerine imkân tanınması.

Beyaz Kitap Çalıştayları'nda elde edilen görüşler proje ekibi tarafından değerlendirilerek ve öneriler üzerinde çalışılarak Beyaz Kitap güncellenmiştir.

Görüldüğü gibi Beyaz Kitap, gönüllülük alanında mevcut durumla ilgili bugüne kadar yapılan araştırmaların, verilerin ve yayınların detaylı incelenmesine; mevcut yasal koşulların iyileştirilmesi için ihtiyaçların belirlenmesine yönelik çalıştaylara, çalışma grubu ile yapılan danışma toplantılarına ve toplantıların çıktılarına; yasal düzenleme ve politika geliştirme sürecinde Türkiye'deki mevcut STK'ların da yer aldığı çalışma gruplarına ve onlarla yapılan çalıştayların verilerine dayalı bir biçimde hazırlanmıştır.

Beyaz Kitap, iki temel ihtiyaç ekseninde hazırlanmıştır. İlk olarak, Türkiye'de gönüllülük alanında yasal düzenlemeler yaparak gönüllülük faaliyetlerinin devlet nezdinde tanınmasına ve desteklenmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır. *Genel bir politika çerçevesi* olarak yasal düzenlemenin yapılması gönüllülük faaliyetlerinin etkinliğini ve verimliliğini artıracaktır.

İkinci olarak, sadece detaylı yasal düzenlemeler yerine yapısal reformlar da yaparak politikalar geliştirilmesi hem yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesini kolaylaştıracak hem de alandaki paydaşların güçlenmesine katkıda bulunacaktır. Bu çerçevede kamu politikalarında ve uygulamalarında gönüllülüğü konumlandırmak için farklı politika seçenekleri geliştirilmiştir.

İnsanların daha fazla gönüllü olabilmesi ve gönüllülüklerini daha fazla sürdürebilmesi için gönüllü olmanın teşvik edilmesi gerekmektedir. Daha az gönüllü olan toplumsal grupların teşvik edilmesi ve ev sahibi kuruluşların ekonomik teşviklerle güçlendirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir. Hem gönüllülerin hem ev sahibi kuruluşların teşvik edilmesi gönüllülüğü artıracaktır. Türkiye’de gönüllüğün yaygınlaşması için gerekli olan farkındalık çalışmalarına ihtiyaç olduğu bütün paydaşların mutabık olduğu konuların başında gelmektedir. Bu nedenle ulusal ve uluslararası gönüllülük etkinlikleri düzenlenerek ve eğitimde gönüllülük uygulamalarını güçlendirerek farkındalığın sağlanması için öneriler geliştirilmiştir. Son olarak Türkiye’deki paydaşlar arasında güçlü bir iletişimin ve iş birliğinin sağlanması kuruluşların gönüllü yönetişimi kapasitelerini artıracak ve kamu-STK etkileşimini sağlayacaktır. Bu çerçevede özellikle kamu-STK iş birliğini sağlayacak önerilere yer verilmiştir. Beyaz Kitap gönüllü faaliyetlerin sürdürülebilirliğini sağlamayı ve gönüllüleri ve ev sahibi kuruluşların önündeki engelleri kaldırma ve faaliyetlerini kolaylıkla yapabilmeleri için gerekli yasal çerçeveyi oluşturmayı hedeflemektedir. Yasal çerçevenin ev sahibi kuruluşlar ile gönüllüler arasındaki ilişkileri detaylı bir biçimde tanımlamasından ziyade temel ihtiyaçlara odaklanan ve genel ilkeleri içeren bir nitelik taşıması sağlanmıştır.

Bununla birlikte yasal çerçeve yapısal reformlar ve politikalarla desteklenmediği sürece alandaki paydaşların güçlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda Beyaz Kitap’ta yapısal reformlara ve politikalara yer verilerek kamudaki kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, toplumdaki farkındalığın artırılması ve paydaşların güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Beyaz Kitap’ta, politika seçenekleri farklı zaman dilimlerinde gerçekleştirilecek yapıda sunulmuştur.

Kısa vadede yasal düzenlemenin gerçekleştirilmesi, farkındalığın sağlanması ve eğitimde gönüllülük uygulamalarını yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi; orta vadede paydaşların güçlendirilmesi ve iş birliğinin artırılması, uzun vadede kamu politikalarında gönüllülüğün konumlandırılması ve gönüllülüğün teşvik edilmesi hedeflenmektedir.

Beyaz Kitap geliştirilirken toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasi, hukuki vb. birçok farklı alandan hareketle ihtiyaçlar, beklentiler ve öneriler değerlendirilmiş ve her zaman bütüncül bir yaklaşımla mesele ele alınmaya çalışılmıştır. Tek bir alanın sınırlı bakış açısının ötesine geçmeye ve kapsayıcı önerilerde bulunmaya özen gösterilmiştir.

Beyaz Kitap farklı nitelikteki paydaşları ve tüzel kişilikleri içermektedir ve paydaşların neredeyse tamamı kendi perspektifinden meseleye bakmaktadır. Paydaşların beklentilerini ve önerilerini birbirleriyle uzlaştırmak oldukça zordur. Ancak Beyaz Kitap’ın

nihai halinin verilmesine kadar olan tüm süreçte kapsayıcı ve katılımcı bir yaklaşım benimsenmiş, proje ekibi tüm paydaşların taleplerine eşit bir çerçevede yaklaşarak gönüllülüğün yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi temel ilkesini gözeterek kapsayıcı çözümler geliştirmiştir. Bu çerçevede gönüllüleri, yararlanıcıları ve ev sahibi kuruluşları her aşamada birlikte düşünmeye çalışmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarının, STK'ların ve özel sektörün perspektifleri mevcut hukuki, siyasi, ekonomik ve toplumsal yapı ekseninde Beyaz Kitap'a yansıtılmıştır.

Türkiye'de sivil toplum ve gönüllülük alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların farklı ölçeklere sahip olması durumu Beyaz Kitap hazırlıklarında önemle gözetilmiştir. Zira Türkiye'de yapılan birçok çalışmada genellikle İstanbul'daki veya büyükşehirlerdeki STK'ların dikkate alındığı gözlemlenmektedir. Beyaz Kitap geliştirmesi sürecinde ise farklı kurumsal ölçekler ve kapasiteleri dikkate alan bir yaklaşımla öneriler geliştirilmiştir. Diğer bir husus gönüllülüğün sadece kayıtlı/resmi bir nitelik taşıdığına yönelik baskın düşüncedir. Halbuki Türkiye'de gönüllülük enformel bir nitelik taşımaktadır. Beyaz Kitap yaygın bir biçimde yapılan enformel gönüllülüğü tanımakta ve politika seçenekleri arasında konumlandırmaktadır. Bununla birlikte yasal düzenleme önerilerinde enformel gönüllülük tanınmakta ancak uygulamadaki muhtemel zorluklar nedeniyle kapsam dışında bırakılmaktadır.

İstişare sürecinde bazı paydaşlar kamu kurum ve kuruluşlarının yasal çerçeve dışında bırakılması gerektiğini ileri sürse de mevcut faaliyetler, Türkiye'deki ve dünyadaki eğilimler kamu kurumlarının daha fazla gönüllülük alanında olacağını göstermektedir. Bu çerçevede Beyaz Kitap'ta proaktif bir yaklaşımla daha verimli bir politika geliştirme süreci inşa etmek hedeflenmiştir. Diğer taraftan kamu kurumlarında gönüllülüğü konumlandırmak için önerilere yer verilmiştir. Bu önerilerin amacı devlet teşkilatında merkezi ve denetleyici bir kurumu var etmek değil alanı destekleyici, teşvik edici, güçlendirici çalışmalar yapan kurumlar oluşturmaktır.

Beyaz Kitap'taki **yasal düzenleme önerileri** *genel bir politika çerçevesi* niteliğinde ve gönüllülerle ev sahibi arasındaki ilişkilerin detaylı bir biçimde belirlenmemesine özen gösterilmiştir. Zira gönüllülerle ev sahibi arasındaki ilişkilerin detaylı belirlenmesinin farklı ülkelerde alanı geliştirmekten ziyade kısıtlayıcı ve engelleyici etkilere neden olduğu görülmektedir. Gönüllü faaliyetleri teşvik etmeyi, yaygınlaştırmayı, gönüllünün ve ev sahibi kuruluşların haklarını ve sorumluluklarını korumayı amaçlayan Beyaz Kitap, tanımları, genel ilkeleri, ev sahibi kuruluşlara yönelik düzenlemeleri (STK'lara güçlü bir inisiyatif bırakarak), gönüllülerin katkılarına görünür kılacak ve onları koruyacak önerileri, kamu kurumları tarafından geliştirilmesi gereken politikaları ve uygulamaları içermektedir. Gönüllülüğün yaygınlaştırılması için politika ve yasal düzenleme önerilerini içeren Beyaz Kitap, gönüllülük alanında bir sonu değil başlangıcı işaret etmektedir. Farklı paydaşların katılımı sağlanarak alandaki ihtiyaçların giderilmesine devam edilecek ve gönüllülüğün yaygınlaştığı, bireysel ve toplumsal faydanın sağlandığı, toplumsal dayanışmanın güçlendirildiği bir topluma dönüşmek için çabalarımız hep birlikte devam edecektir.

2. ARKA PLAN

Ana faydalanıcısı Türkiye Belediyeler Birliği (TBB), eş-faydalanıcısı İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (STİGM) olan ve Avrupa Birliği (AB) tarafından finanse edilen “Türkiye’de Demokratik Yerel Yönetişimin Geliştirilmesi için Sivil Katılımın Güçlendirilmesi Projesi” (Sivil Katılım Projesi) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından uygulanmıştır. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (ABB), IPA-II Sivil Toplum Sektörünün lider kurumu olarak, projenin etkin bir biçimde uygulanması ve izlenmesine yönelik çalışmaları yürütmüştür. Türkiye’de demokratik yerel yönetim için sivil katılımın ve gönüllülüğün güçlendirilmesini amaçlayan proje kapsamında, sivil toplum kuruluşlarının (STK) karar alma mekanizmalarına katılımının artırılması, güven ve karşılıklı anlayışa dayalı STK-kamu iş birliğinin güçlendirilmesi ve gönüllülük için elverişli ve sürdürülebilir bir ortam yaratılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Projenin STİGM koordinasyonunda yürütülen 3. bileşeni kapsamında Türkiye’de gönüllülüğe ilişkin taslak yasal çerçeve geliştirilmesi için bir dizi proje faaliyeti yürütülmüştür. Sivil Katılım Projesi’nde öncelikle bir *ihtiyaç analizi* yapılmıştır. Bu çerçevede gönüllülük alanına ilişkin ana paydaşlar belirlenmiş, gönüllülüğün mevcut durumu analiz edilmiş ve ilgili mevcut yasal mevzuat incelenmiştir.

Gönüllülüğün mevcut durumunu, gönüllülüğe ilişkin mevcut yasal düzenleme çalışmalarını, sorunları ve riskleri, kurumların rollerini ve çalışma grubundan beklentilerini belirleyebilmek amacıyla ilgili 9 kamu kurumu ziyaret edilmiş ve bu kurumlarda çalışan 28 kişinin görüşü alınmıştır. İstanbul, İzmir ve Mersin şehirlerine ikişer günlük saha ziyaretleri gerçekleştirilmiş ve 13 odak grup toplantısı ve mülakat yapılmıştır. Kamu kurumu, STK, yerel yönetim temsilcileri başta olmak üzere, gönüllüleri de kapsayan farklı paydaşların (189 kişi) görüşleri elde edilmiştir. Avrupa Birliği (AB) üye ülkelerinin gönüllülüğe ilişkin yasal düzenlemeleri incelenmiş ve karşılaştırmalı bir analiz çalışması yürütülmüştür.

Yeşil Kitap geliştirmek amacıyla kapsayıcı bir Gönüllülük Çalışma Grubu oluşturulmuştur. İlgili bakanlıklardan, STK’lardan ve üniversitelerden temsilcilerin katılımıyla oluşturulan ve başkanlığını STİGM’nin üstlendiği Çalışma Grubu ile 3 toplantı gerçekleştirilmiş ve Yeşil Kitap’a girdi sağlayacak önemli bulgular elde edilmiştir. Toplantılar 43 farklı kurum/kuruluşun ve toplamda 143 kişilik katılımı ile gerçekleştirilmiş ve Taslak Yeşil Kitap

9

Kamu kurumu
ziyaretinde,

kurumlarda çalışan

28

kişinin görüşü
alınmıştır.

hazırlanmıştır. Taslak Yeşil Kitap gönüllülük alanına ilişkin politika seçeneklerini ve yasal düzenleme önerilerini içeren bir istişare belgesidir. Politika seçeneklerini ve önerilerini alandaki ilgili paydaşların katılımıyla istişare edebilmek ve tartışmayı teşvik edebilmek amacıyla kamu, sivil toplum, üniversite, özel sektör temsilcileri ve gönüllüleri kapsayan toplamda 344 kişinin katılımıyla İstanbul, İzmir, Ankara ve Gaziantep'te Yeşil Kitap İstişare Çalıştayları düzenlenmiş ve Yeşil Kitap'ta geliştirilen yasal düzenleme önerileri tartışılmıştır.

Geniş katılımlı ve kapsayıcı olarak sürdürülen tartışmalar ve grup çalışmaları neticesinde elde edilen görüş ve öneriler taslak Yeşil Kitap'ın nihai hale getirilmesi sürecinde dikkate alınmıştır. Yeşil Kitap, çok sektörlü bir diyalog süreciyle katılımcı politika geliştirme yaklaşımına dayalı olarak hazırlanmıştır.

Yeşil Kitap, kamu kurum ve kuruluşları, akademisyenler, yerel yönetimler, STK'lar, gönüllüler, öğrenciler, özel sektör (ve özel sektörle çalışan kuruluşlar) gibi çok sayıda paydaşın ve gönüllülerin fikirlerinden oluşmaktadır.

İstişare çalıştaylarının ardından güncellenen Yeşil Kitap, internet sitesinde paylaşılmış, Dernekler Bilgi Sisteminde (DERBİS) kayıtlı derneklere SMS aracılığıyla duyurularak ve Sivil Katılım Projesinin başından itibaren destek vermiş ve iletişime geçilmiş tüm kurum, kuruluş ve kişilere e-posta gönderilerek görüş talebinde bulunulmuştur.

Yeşil Kitap'ta bulunan politika önerilerine ve yasal düzenleme önerilerine ilişkin iyileştirme önerileri ve muhtemel risklere dair toplamda 460 katılımcının, 257 kurum/kuruluşun ve 203 kişinin, görüşleri alınmıştır.

Taslak Yeşil Kitap, ihtiyaç analizinden hareketle ve çalışma grubunun desteğiyle veriye ve katılımcılığa dayalı bir biçimde hazırlanmıştır. Ardından istişare çalıştayları gerçekleştirilerek katılımcı ve kapsayıcı bir yaklaşımla derinlemesine tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Proje uzmanları elde edilen veriler ışığında Yeşil Kitabı güncelleyerek yeniden görüş almak üzere paydaşlara sunmuş ve internet sitesi üzerinden kamuoyu görüşüne açmıştır.

Gönüllülük Çalışma Toplantıları

43

farklı kurum/
kuruluş,

143

kişinin katılımıyla
gerçekleşmiştir.

460

katılımcı

257

kurum/kuruluş

203

görüŖ

Bütün bu süreçlerde ortaklaşan temel ihtiyaçlar Ŗunlardır:

- Gönüllülüğün tanınmasının sağlanması ve gönüllü faaliyetler sırasında başta gönüllülerin kazalara ve risklere karşı korunması,
- Katılım desteğı alabilmesi olmak üzere gönüllülerin ve ev sahibi kuruluşların hak ve sorumluluklarının genel bir çerçevede belirlenmesidir.

Temel beklentiler de ise ortaklaşan hususlar Ŗunlardır:

- Yasal düzenlemelerin ev sahibi kuruluş ile gönüllüler arasındaki ilişkiyi detaylı bir biçimde tanımlamaması,
- Kısıtlayıcı, engelleyici, denetleyici ve cezalandırıcı niteliklerinin olmaması,
- Gönüllülerin ve ev sahibi kuruluşların verilerinin korunması,
- Başta finansal destek olmak üzere STK'lara kapasite geliştirme konusunda teşvik edici ve güçlendirici nitelik taşımasıdır.

Alandaki engeller konusunda ortaklaşan hususlar Ŗunlardır:

- Gönüllülük ve ilişkili kavramlar konusunda karmaşanın yaşanması ve farkındalık eksikliği,
- STK'lara duyulan güvenin azalması,
- STK'ların beşeri ve mali kaynaklarının yetersizliği,
- STK'ların farklı vergi yükümlülüklerinin sürdürülebilirliği azaltması.

Bu engellerin kaldırılmasına yönelik olarak STK'ların temel önerileri Ŗunlardır:

- Kamu kurumlarının ve kuruluşlarının doğrudan alanda bir aktör olmasından ziyade ekonomik açıdan alanı desteklemesi, yasal düzenlemelerle teşvik edici uygulamaları başlatması, politika geliştirmesi ve uygulamasıdır.

Yeşil Kitap ve kitapla ilgili istişarelerden hareketle Taslak Beyaz Kitap hazırlanmıştır. Beyaz Kitap, Yeşil Kitap'a yönelik istişare süreçlerinden elde edilen iyileştirme ve alternatif önerilerinden hareketle gönüllülüğün yaygınlaştırılmasına ve güçlendirmesine yönelik politika seçeneklerini ve yasal düzenleme önerisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Gönüllülüğün yaygınlaştırılmasına ve güçlendirmesine

yönelik politika seçeneklerini ve yasal düzenleme önerisini ortaya koymayı amaçlayan Beyaz Kitap'a ilişkin farklı paydaşların görüş, öneri ve katkılarını alabilmek amacıyla üç çalıştay (İstanbul, Mersin ve Ankara) düzenlenmiştir. Beyaz Kitap kapsamında ele alınan 17 farklı yasal düzenleme önerilerinin gönüllülüğü etkili bir şekilde teşvik edip etmeyeceği ve yaygınlaştırıp yaygınlaştırmayacağı değerlendirilmiştir. Yasal düzenleme önerilerinin gönüllülük ve sivil toplum alanına potansiyel faydaları ve olası zararları tartışılmıştır. Yasal düzenleme önerileri uygulanabilirlik bağlamında ele alınmış ve uygulama aşamasında karşılaşılabilecek zorluklar, engeller ve riskler değerlendirilmiştir.

Beyaz Kitap Çalıştaylarından elde edilen geri bildirimler ele alınarak Beyaz Kitap'a nihai hali verilmiştir. Beyaz Kitap, genellikle yeni yasalar için ayrıntılı önerileri ortaya koyan bir politika beyanı olarak tanımlanmaktadır. Bu Beyaz Kitap'ta Türkiye'de yaklaşık on yıldır gündemde olan gönüllülükle ilgili yasal bir çerçeveye ayrıntılı bir biçimde yer verilmektedir. Diğer taraftan ihtiyaç analizi, istişare süreci (Yeşil Kitap) ve Beyaz Kitap çalıştayları gönüllülükle ilgili farklı politikalara ve uygulamalara ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede elinizdeki bu Beyaz Kitap'ta politika alanını güçlendirecek yapısal reform önerilerine de yer verilmiştir.

Kadim bir gönüllülük kültürüne ve birikimine sahip olan Türkiye, bu zengin geçmişin ortaya koyduğu değerleri günümüzün değişen ihtiyaçlarına uyarlayarak daha etkin bir şekilde değerlendirebilme imkanına ve potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda kamu, sivil toplum, özel sektör paydaşları ve bireyler arasında güçlü iş birliğine dayalı, farklı sosyokültürel yapıları ve ihtiyaçları dikkate alan bütüncül bir bakış açısına olan ihtiyaç ön plana çıkmaktadır. Gönüllülüğün yaygınlaşmasının ve güçlenmesinin önündeki en büyük engel sadece gönüllülüğe özgü bir yasal bir mevzuatın olmaması değildir. Türkiye'de devlet-toplum ilişkilerine tarihine bakıldığında kamu kurumlarının gönüllülük alanını desteklemede rolünün ve katkısının önemi görülmektedir. Bu bağlamda gönüllülük ve sivil toplum için elverişli ortamın oluşturulmasında, gönüllülerin ve STK'ların haklarını koruma ve temel sorumluluklarının genel çerçevesinin çizilmesinde, gönüllülüğün esnek ve teşvik edici bir yapıda korunmasında, kamu ve sivil toplumun birlikte güçlenmesinde devletin rolü ve katkısı belirleyicidir. Ancak devletin tüm detaylarıyla, ayrıntılarıyla düzenlediği sivil toplum ve gönüllülük alanının gelişmesi ve güçlenmesi mümkün değildir. Zira bürokrasi hem kamu kurumlarını hem de STK'ları yavaşlatma, zorlama potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla gönüllülüğü yaygınlaştırmayı ve teşvik etmeyi amaçlayan bu Beyaz Kitap'ta yasal düzenleme önerileri *genel bir politika çerçevesi* niteliği taşımaktadır. Politika seçenekleri ile yasal düzenleme önerileri birbirini tamamlayan ve destekleyen unsurlar olarak sunulmuştur.

17

**farklı yasal
düzenleme önerileri
değerlendirilmiştir.**

3. NELER YAPILMALI?

İstişare sürecinde yapılan çalışmalar Türkiye’de gönüllülükle ilgili politika geliştirmenin ve genel bir politika çerçevesi olarak yasal düzenlemenin önemini ortaya koymuştur. Türkiye’de sivil toplum ve gönüllülük alanının güçlendirilmesinde kamu kurumlarının etkin ve verimli politikalar geliştirmesi önemlidir. Bu konuda iki unsur ön plana çıkmaktadır:

- Yasal düzenlemeler yoluyla gönüllülüğün politika çerçevesini oluşturmak.
- Yapısal reformlar yaparak politika alanını güçlendirmek.

3.1. Yasal düzenlemeler yoluyla gönüllülüğün politika çerçevesini oluşturmak

Yasal düzenleme önerileri kurumsal ve kayıtlı/resmi gönüllülük için tek başına bir yasal çerçevede yer alabileceği gibi ilgili kanunlarda ve yönetmeliklerde yapılacak değişikliklerle de hayata geçirilebilir. Bu bölümdeki öneriler ise bütünsel bir yasal düzenleme olarak sunulmakta ve *genel bir politika çerçevesi* olarak hazırlanmıştır. Bu bölümde müstakil bir gönüllülük kanununda yer alması önerilen başlıklara ve içeriklere yer verilmiştir. Yasal düzenleme önerileri başlıklar hâlinde paylaşılmakta ve doğrudan öneri ifadelerine yer verilmektedir. Önerilere ilişkin açıklamalara ve gerekçelere ise dipnotlarda yer verilerek daha açık bir okumayı mümkün kılmak amaçlanmıştır.

3.1.1. Yasal Düzenlemenin Amacı¹

Bireylerin gönüllü faaliyetlere katılımını teşvik ederek gönüllülüğü yaygınlaştırmak, gönüllülük aracılığıyla toplumsal hayata aktif katılımı sağlamak, bireysel ve toplumsal faydayı, dayanışmayı ve farkındalığı artırmak ve toplumu güçlendirmektir. Gönüllülük faaliyeti yürüten ev sahibi kuruluşları güçlendirmek ve gönüllülük faaliyetlerini teşvik etmek, gönüllülüğün sürdürülebilirliğini sağlamak, toplumsal etkisini ve itibarını artırmaktır.

¹ Yasal düzenlemenin amacında farklı yaklaşımları çağrıştıran ve gönüllülüğe bakışı kısıtlayan yaklaşımlardan ve kavramlardan uzak durulmuştur. Zira gönüllülüğü belirli bir perspektife hapsedmeden daha geniş bir çerçevede değerlendirmek alandaki farklı paydaşların amacı daha rahat bir biçimde kabul etmesini sağlayacaktır. Alana tek yönlü bakmanın sınırlayıcı bir etki doğuracağı söylenebilir. İstişare süreçlerinde sıklıkla belirtildiği üzere yasal düzenlemenin amacı gönüllüleri ve ilgili paydaşları güçlendirerek gönüllülüğün yaygınlaşmasını sağlamaktır. Bu çerçevede yasal düzenlemenin amacında nötr ve/veya Türkiye’nin tarihsel ve toplumsal tecrübesine özgü kavramların kullanılması önemlidir.

Beyaz Kitap İstişare çalıştaylarında yasal düzenlemenin sadece bireyleri değil aynı zamanda kurum ve kuruluşların güçlendirilmesini de içermesi gerektiği ön plana çıktığından amaç genişletilmiştir. Temel yaklaşım gönüllülerle faaliyet yürüten kamu kurum ve kuruluşlarını ve STK’ları güçlendirmek, engelleri ortadan kaldırmak ve/veya azaltmak ve paydaşların sosyal etkide bulunabilmeleri için imkanlar sunmaktır.

3.1.2. Yasal Düzenlemenin Kapsamı²

Bu yasal düzenleme *ev sahibi kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilen gönüllülük faaliyetlerini, gönüllüler ve ev sahibi kuruluşların haklarına ve sorumluluklarına dair temel ilkeleri kapsamaktadır*. Herhangi bir kurumun ve/veya kuruluşun çatısı altında olmadan bireylerin yardımlaşma, iş birliği ve dayanışma vb. amaçlarla gerçekleştirdikleri gönüllülük faaliyetlerinde bu Kanun hükümleri uygulanmaz.

3.1.3. Gönüllülük ve Gönüllü Tanımı³

Gönüllülük, maddi kazanç beklentisi ve karşılık olmadan aile ve akrabalar dışındaki bireylere veya sahibi olunmayan diğer canlılara veya cansız varlıklara yönelik özgür iradeyle yürütülen faaliyettir. Gönüllü ise bu faaliyeti yürüten gerçek kişidir. Ev sahibi kuruluşlar yasadaki gönüllülük tanımına uygun farklı gönüllülük türleri geliştirebilirler.

2 Yasal düzenleme önerileri gönüllüleri ve ev sahibi kuruluşların haklarını ve sorumluluklarını kapsamayı hedeflemektedir. Bu çerçevede kapsamı belirleyen iki temel hedef şunlardır: (1) Gönüllülerin haklarını ve sorumluluklarını belirleyerek gönüllülüğünü sürdürülebilir kılmak. (2) Ev sahibi kuruluşun gönüllü yönetimi kapasitesini ve hukuki çerçevesini güçlendirmek. Burada amaç ev sahibi kuruluşlarda gerçekleştirilen gönüllülük faaliyetleri kapsamında gönüllülerin ve ev sahibi kuruluşların temel haklarını korumak ve sorumluluklarının genel çerçevesini belirlemektir. Ancak yasanın amacı ev sahibi kuruluşlar ile gönüllüler arasındaki ilişkiyi tüm detaylarıyla belirlemek değildir, amaç temel bir çerçeve oluşturarak her iki paydaşa da inisiyatifler bırakabilmek ve alanın gelişimini sağlamaktır. Zira gönüllü faaliyetlerin standartlaştırılması ve tüm süreçlerin detaylarıyla belirlenmesi gönüllülerin bir kısmının alandan uzaklaşmasına neden olabilmektedir.

Bu yasal düzenlemenin bireylerin kurum ve kuruluşlar dışında yaptıkları gönüllülük faaliyetlerini gönüllülük olarak tanıdığı/tanımladığı ancak düzenlemediği vurgulanmalıdır. Geleneksel yardımlaşma türleri kapsam dışındadır. Geleneksel yardımlaşma türlerinin dışında bırakıldığına ilişkin aşağıdaki gibi bir madde faydalı olabilir: "İmece, akrabalık ve komşuluk gereği gibi geleneksel yardımlaşma, işbirliği ve dayanışma biçimlerine bu Kanun hükümleri uygulanmaz." Ancak bu öneri de ev sahibi kuruluşlar dışındaki tüm gönüllülük biçimlerini kapsamayacağı için son kereden eklenmemesinin daha yerinde olacağına karar verilmişti. Yasal düzenleme tüm gönüllülük türlerini tanıyan ancak ev sahibi kuruluşlarda gerçekleştirilen gönüllülüğü düzenleyen bir çerçevede olmalıdır. Bu sebeple Beyaz Kitap'ta daha genel bir biçimde söz konusu durum ifade edilmiştir.

3 Yeşil Kitap'ta belirttiği üzere gönüllülük tanımı olabildiğince geniş bir çerçevede geliştirilmiştir. Bu tanımın sadece ev sahibi kuruluşlar aracılığıyla yapılan gönüllülüğü içermemesi önemlidir. Zira Türkiye'de gönüllülük gündelik hayata için bir biçimde gerçekleşmekte ve enformel bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca istişare süreçlerinde katılımcılar, gönüllülerin bir kurumun ve/veya kuruluşun çatısı altında faaliyet göstermelerinin zorunlu olmaması gerektiğini belirtmiştir.

Bireyin toplumsal hayata katılımını öngördüğü için gönüllülüğün kan bağı dışında yeni bağlar kurulmasına aracılık etmesi gerekmektedir. Gönüllü bireysel kazanımlar elde edebilir ama maddi kazanç elde edemez. Yeşil Kitap'ta "kamu yararı" kavramı tanımda kullanılmış, ancak Beyaz Kitap taslağında çıkarılmıştır. Beyaz Kitap çalıştaylarında yapılan müzakereler gönüllülüğün bir amaç için yapılması gerektiğini göstermiş ve "toplum yararı" kavramı kullanılmıştır. Zira kamu yararı bireysel menfaatleri aşan toplumun genel yararını ifade etse de özellikle bireyin hak ve özgürlüklerini sınırlamak amacıyla başvurulan bir kavramdır. Teknik hukuk anlamında çok fazla tartışılan bu kavramın kullanılması bazı gönüllülük türlerinin ne ölçüde kamu yararına yönelik olduğu tartışmasına yol açabilir. Ayrıca "kamu yararına çalışan dernek" statüsü Cumhurbaşkanlığı kararıyla tespit edildiğinden çok daraltıcı bir anlam içerebilir ve yanlış anlaşılmalara neden olabilir. "Kamu yararı" kavramı muğlak ve tartışmalı olduğu için kullanılmamıştır. Beyaz Kitap çalıştayları sonrasında "ücret veya benzer bir maddi karşılık beklemezsiniz ve herhangi bir zorunluluk bulunmazsınız, tamamen kişinin kendi serbest iradesiyle gerçekleştirdiği, herhangi bir mesleki eğitim veya iş ilişkisi dışında kalan faaliyetler" gönüllü faaliyet olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdaki temel unsurlar mevcut tanımla örtüşmektedir. Diğer taraftan istişare süreçlerinde sıklıkla tanımın "emek" kavramını içermesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu kavrama tanımda yer verilmemesinin temel nedeni sosyal güvenlik ve iş mevzuatı açısından yanlış anlaşılmanın ve aşırı yorumların önüne geçebilmektir. "Zaman" kavramı emeği içerecek bir biçimde kullanılmıştır. Gerçek kişiler bir faaliyetin gerçekleştirilmesine katkı vermek için zaman harcamak/vermek zorundadır. Zaman verilmeden emek oluşmayacaktır. Ayrıca önerilen kavramlardan biri "faaliyettir" ve "çalışma" anlamına gelmektedir. Zaman kavramının yeterli görülmemesi nedeniyle "faaliyet" kavramı eklenmiştir. Farklı gönüllülük ve gönüllü türlerinin oluşturulması özellikle kamu kurum ve kuruluşları için daha elzemdir. Söz gelimi afet gönüllüsü, afet saha gönüllüsü, afet arama kurtarma gönüllüsü, orman yangın gönüllüsü vb. tanımlamalar yaparak gönüllülerine farklı haklar ve sorumluluklar verebilir ve destekler sunabilirler. STK'lar da gönüllülük ve üyelik arasındaki ilişkiye dair bazı tartışmalar yaşanmıştır. Her gönüllü bir STK'nın üyesi değildir. Ancak her üye STK'nın gönüllüsüdür, sadece bazen pasiftir bazen aktiftir. Aktif bir gönüllü olduğunda gönüllüye sağlanan tüm haklardan yararlanabilecektir ve gönüllünün sorumluluklarını taşıyacaktır.

3.1.4. Gönüllü Olmak⁴

Fiil ehliyetine sahip gerçek kişiler gönüllü olabilirler. Vatandaşlar ya da yasal olarak ikamet iznine sahip kişiler gönüllülük yapabilirler. On beş yaşını dolduran küçükler yasal temsilcilerinin rızasını gösteren yazılı belge olmak kaydıyla ev sahibi kuruluşlarda gönüllülük yapabilirler ve gönüllülük faaliyetlerine katılabilirler.

3.1.5. Gönüllülük Faaliyetleri⁵

Gönüllülük faaliyetleri yüz yüze ve/veya çevrim içi olarak yurt içinde ve/veya dışında yürütülebilir. Anayasa veya kanunlarda açıkça yasaklanan, amacı veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla gönüllülük faaliyetleri yürütülemez. Gönüllü, gönüllülük ve gönüllülük faaliyeti iş mevzuatı kapsamı dışında ve işçi-işveren ilişkilerinden bağımsız bir nitelik taşımaktadır. Gönüllü, bir ücret karşılığı faaliyette bulunmadığı için hiçbir şekilde işçi statüsünde değerlendirilemez.

Gönüllü, gönüllülük ve gönüllülük faaliyeti iş mevzuatı kapsamı dışında ve işçi-işveren ilişkilerinden bağımsız bir nitelik taşımaktadır.

3.1.6. Ev Sahibi Kuruluş Tanımı⁶

Dernekler Kanunu (dernek, platform, şube, üst kuruluş, temsilcilik vb.) ve Vakıflar (vakıf, şube, temsilcilik vb.)

Kanununda tanımlanan STK'lar ile kamu tüzel kişiliği haiz kurum ve kuruluşlar ev sahibi kuruluşlardır.

⁴ İstişare sürecinde gönüllülerin kimler olabileceği ya da olamayacağı konusunda farklı tartışmalar yaşanmıştır. Temel hususlar 18 yaş altındaki gençler ile ülkede ikamet eden yabancı ülke vatandaşlarıdır. Gönüllü olmayı sınırlandırmayan ve sadece temel unsurlara dair bir çerçeve çizilmesi genel olarak önerilmiştir. Bu çerçevede fiil ehliyetine sahip gerçek kişilerin gönüllü olabileceği, reşit olmayanların ise ev sahibi kuruluşlarda gönüllülük yapmaları durumunda yasal temsilcilerinin izni zorunlu kılınmıştır. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı "İkamet İzni Çeşitlerini" ayrıntılı olarak tanımlamıştır. Bu tanımlara göre Türkiye'de kısa ya da uzun süreli ikamet iznine sahip olanların gönüllü faaliyetlere katılabilir. Gönüllü olan vatandaşların yararlandığı tüm haklardan söz konusu izne sahip yabancılar da yararlanabilir. Kanun yabancılar için çeşitli istisnalar getirebilir.

⁵ Yeşil Kitap'ta yer verildiği ve istişare sürecinde de sıkça değinildiği gibi çevrim içi gönüllülük eğilimleri ve imkanları artmaktadır. Bazı gönüllülerin ise hem yüz yüze hem de çevrim içi gönüllülük yapmaktadır. Türkiye'de de çevrim içi gönüllülüğün yaygınlaşması öngörülmektedir ve bu nedenle söz konusu gönüllülüğün tanınması gerekir.

⁶ Diğer taraftan "gönüllülük ve gönüllülük faaliyeti iş mevzuatı kapsamı dışında ve işçi-işveren ilişkilerinden bağımsız bir nitelik taşımamasının" altı çözülmüştür. Ancak gelecekte farklı problemlere yol açmaması için SGK ve İş Mevzuatında da düzenleme yapılması önerilmektedir. Gönüllünün işçi statüsünde değerlendirilemeyeceği özel olarak vurgulanmıştır.

⁶ Yeşil Kitap İstişare sürecinde ev sahibi kuruluşlar üçe ayrılmıştır. Ancak "özel kanunla kurulmuş veya özel statüye sahip STK'ların farklı bir tür olarak konumlandırılmasının alandaki gelişimi engelleyeceği öngörülerek ev sahibi kuruluşların ikiye ayrılmasının daha yerinde bir yaklaşım olduğu değerlendirilmiştir.

STK'ların tanımlanmasında mevcut yasaların kullanılması tercih edilmiştir. Aksi halde tam bir çerçevenin oluşturulması oldukça güçtür. Söz gelimi üyeliğin zorunlu olduğu kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kapsama alınmamıştır. Zira STK'ların temel özelliklerinden biri insanların gönüllü olarak bir araya gelmesidir.

İstişare sürecinde yer alan katılımcılar, ev sahibi kuruluşların tanımına kamu kurum ve kuruluşlarının da eklenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca, ev sahibi veya gönderen kuruluşların her zaman STK'lar olması gerektiği görüşü de ifade edilmiştir. Türkiye'de kamu kurumlarında gönüllülükle ilgili çeşitli yasa ve yönetmeliklerin mevcut olduğu, ancak STK'larda gönüllülükle ilgili bir yasanın bulunmadığı ifade edilmiştir. Kamu kurumlarındaki gönüllülük düzenlemelerinin kapsamı ve içeriğinin farklılık göstermesi nedeniyle, daha odaklı bir çalışmaya ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, kamu kurumlarında gönüllülüğün mevcut mevzuat çerçevesinde düzenlenmesinin, STK'lardaki gönüllülük faaliyetlerini olumsuz etkileyeceği ve aşırı düzenleme tehlikesi doğurabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, gönüllülükle ilgili düzenlemelerin yalnızca STK'ları kapsamaması gerektiği ifade edilmiştir. Katılımcılar, kamu kurumlarının kendi mevzuatlarına bağlı olarak süren gönüllülük faaliyetleri için STK'larla ilgili kanun hükümlerinden yararlanma olanağını sağlayan ek hükümler eklenebileceği de dile getirilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllülüğe ilişkin, gönüllülük esaslarının düzenlenmeden hayata geçirilmesi, bu gönüllülerin kamu kurumları tarafından nasıl yararlanılacağına belirsizliği nedeniyle her iki tarafı zor durumda bırakabileceği, bu sebeple her kurumun kendine özgü bir gönüllü tanımi ve iş planına sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır. Kamu kurumlarında gönüllü olarak hizmet etmek isteyenlere fırsatlar sunulmasının önemli olduğu, ancak kamu kurumlarında yapılacak gönüllülüklerin belirli açılardan sınırlandırılması gerektiği belirtilmiştir ve bu alanın kesinlikle kanunla korunması gerektiği ifade edilmiştir.

Bununla birlikte Türkiye'de halihazırda kamu kurumları ve kuruluşları gönüllülerle faaliyet yürütmekte ve yakın gelecekte çok daha fazla aktif bir politika geliştireceklerdir. Kamu kurumlarında ve STK'larda ayrı düzenlemeler yerine genel çerçeve niteliği taşıyan bir yasal düzenlemenin yapılması alanı genişletmeye yöneliktir. İlgili tüzel kişilikler kendi politika ve uygulamalarını bu genel çerçeve niteliğindeki yasal düzenlemede hareketle gerçekleştirebilir ve geliştirebilir.

3.1.7. Gönüllü Katılım Desteği⁷

Evsahibi kuruluşlar mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde gönüllülerin gönüllü faaliyetler kapsamındaki giderlerinin tamamını veya bir kısmını karşılayabilir. Başlangıçta bildirmek ve gönüllülerin onayını almak kaydıyla gönüllü faaliyet nedeniyle yapılan harcamaların tamamen veya kısmen gönüllü tarafından üstlenilmesi mümkündür.

Giderler ev sahibi kuruluş tarafından faaliyet öncesinde ve/veya faaliyet sonrasında karşılanabilir. Yapılan ödemeler sadece gönüllünün faaliyeti nedeniyle yapmış olduğu masrafları karşılamaya yönelik olup, iş sözleşmesi çerçevesinde bir ücret olarak ve/veya maddi kazanç olarak nitelendirilemez.

Bu giderlere örnek olarak;

1. Şehir içi ve dışı ve ülke dışı ulaşım giderleri,
2. Yemek ve ikram giderleri,
3. Barınma gerektiren faaliyetlerde konaklama giderleri verilebilir.

Gönüllünün korunması kapsamında ev sahibi kuruluş gönüllüye araç, gereç, kıyafet, hijyen malzemesi gibi faaliyetin gerektirdiği koruyucu malzeme ve ilgili materyalleri de imkanları ölçüsünde vermekle yükümlüdür. Afet ve acil durum gönüllülerine üstlenilen görevin gerektirdiği koruyucu malzemenin verilmesi zorunludur.

Afet ve acil durum dönemlerinde sadece tek bir ev sahibi kuruluştan gönüllü katılım desteği alınabilir. Afet ve acil durum gönüllülerine ve kırılgan gruplarla faaliyet gösteren gönüllülere psikososyal destek sağlamak kamu kurum ve kuruluşları için zorunlu (psikososyal destek Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından verilecektir), STK'lar için isteğe bağlıdır ve desteğin içeriği ve biçimi ev sahibi kuruluş tarafından belirlenir.

Bünyesinde gönüllü faaliyetleri yürütülen kamu kurum ve kuruluşları ulaşım, iaşe, barınma, araç, gereç ve kıyafet gibi aynı veya nakdi destek harcamalarını özel bir yönetmelikle düzenler.

⁷ Gönüllülerin korunması açısından önemli taleplerden biri gönüllünün, gönüllü faaliyetler nedeniyle yapmış olduğu harcamaların ev sahibi kuruluş tarafından karşılanmasıdır. Ancak ev sahibi kuruluşların gönüllünün masraflarını karşılayacak mali imkanları her zaman bulunmamaktadır. Yeşil Kitap'ta ele alındığı gibi gönüllü faaliyetin gerektirdiği masrafların karşılanması ve araçların temin edilmesi ev sahibi kuruluşların sorumluluğundan biridir. Gönüllülerin yemek, yol masrafları gibi giderlerinin karşılanması için doğası gereğidir. Masrafları karşılandığında ve araçlar temin edildiğinde gönüllünün hakkı yerine getirilmiş olur. Bazen gönüllüler masraflarını kendileri karşılamak isteyebilirler, ancak ev sahibi kuruluşların bir hak olarak masrafların karşılanmasına yönelik taahhütte bulunmalıdır.

Yeşil Kitap istişarelerinde katılımcılar, gönüllü katılım desteği konusunda çeşitli görüşler sunarak, özellikle bütçesi olmayan derneklerin karşılaştığı zorluklara dikkat çekmiştir. Bazı derneklerin harcırah ödemelerinin güç olduğu ve bu durumda dernek başkanlarının kendi ceplerinden ödeme yapmak zorunda kaldıkları ifade edilmiştir. Bu çerçevede öneride ev sahibi kuruluşlar ile gönüllülerin anlaşması ve gönüllünün rızası olmak kaydıyla masrafların bir kısmının veya tamamının karşılanabileceği ya da masrafların karşılamayacağına yer verilmiştir. Ev sahibi kuruluşlara ve gönüllülere bu konuda inisiyatif verilmiştir.

İstişarelerde gönüllülük çalışmalarının afet ve kriz yönetimi gibi alanlara ayrılması gerektiği de katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Afet ve kriz durumlarındaki gönüllülerin maliyetlerinin AFAD tarafından karşılanması gerektiği, diğer faaliyetler için ise kurumun kendisinin ödeme yapmasının gerekliliği ifade edilmiştir.

3.1.8. Gönüllülerin Kaza ve Hastalık Riskine Karşı Korunması⁸

Gönüllüler 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na göre sigortalı sayılmaz ve gönüllülük sosyal sigorta ilişkisine temel teşkil etmez.

Afetlerde ve acil durumlarda, orman yangınlarında, itfaiye hizmetlerinde sahada görev alan gönüllüler için 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulanması halinde gönüllünün faaliyetleri esnasında başına bir kaza gelirse sağlık yardımından yararlanacak olmasının yanı sıra (i) çalışmadığı günler gelir kaybını telafi etmek için geçici iş göremezlik ödeneği verilir; (ii) meslekte kazanma gücü en az %10 oranında azalmış bulunduğu tespit edilen gönüllülere iyileşmedikleri sürece ömrünün sonuna kadar sürekli iş göremezlik geliri ve (iii) ölümü halinde geride kalanlara ölüm geliri bağlanır.

Afetlerde ve acil durumlarda, orman yangınlarında, itfaiye hizmetlerinde vb. sahadagörev alan gönüllülerin, faaliyetleri nedeniyle meydana gelecek kazalara karşı "iş kazaları ve meslek hastalığı" sigorta kolundan ev sahibi kuruluş tarafından sigortalanması zorunludur. Gönüllü sigortalıya, ay içinde faaliyet saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı ile orantılı olarak, ev sahibi kuruluş tarafından 5510 sayılı kanunun 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırı üzerinden iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi ödenir ve primleri kamu bütçesi tarafından karşılanır.⁹ Yurt dışından gelen ve vatandaş olmayan gönüllüler kapsam dışında bırakılmıştır.

5510

**sayılı Sosyal Sigortalar
ve Genel Sağlık Kanunu**

8 Gönüllü bir faaliyetin yürütülmesi sırasında yaşanan bir kaza sonucunda ortaya çıkan hastalık (psikolojik ve psikiyatrik destek dahil), maluliyet ve/veya vefat durumunda gönüllülüğe özel bir sosyal güvenlik korumasının bulunmaması gönüllülerin korunması anlamında en önemli eksikliklerden birisi olarak ifade edilmiştir. Öte yandan geniş kapsamlı bir sigorta yükümlülüğünün gerek mali gerekse idari anlamda STK'lar üzerinde taşınması güç bir yük oluşturacağı endişesi sıkça dile getirilmiştir. Gönüllüleri korumak kadar gönüllülüğü teşvik etmek de hazırlanacak yasa taslağının temel amaçlarından biri olup, caydırıcı olmaksızın ihtiyacın belirlenmesi hallerde gönüllülerin sosyal güvenlik korumasından mahrum edilmediği bir model önerilmektedir. Burada amaç gönüllü güvenliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Türkiye'de gönüllülerin sigortalanmasına yönelik mekanizmaların geliştirilmesi ancak STK'lara mali yük getirmeyecek şekilde zorunlu kılınmaması istişare sürecinde STK'ların ortaklaştığı hususların başında gelmektedir. Zira STK'ların ekonomik koşulları hâlihazırda mevcut faaliyetleri yürütmek için yeterli değildir. Yeşil Kitap'ta belirtildiği üzere tehlikeli ve çok tehlikeli işler olarak nitelendirilen görevlerde yer alacak gönüllülerin veya afet ve acil durum gönüllülerinin sigortalanması önceliklidir.

Yeşil Kitap istişarelerinde gönüllülük sigortası konusundaki görüşler, gönüllülerin özellikle tehlikeli faaliyetlerde yer alırken devlet destekli bir sigorta sistemine ihtiyaç duyduklarını belirtmiş, böyle bir sigorta uygulamasının olması gerektiğini vurgulamıştır. Katılımcılar, bu sigortanın düşük maliyetli ya da ücretsiz olması gerektiğini ve STK'lar üzerinde ek mali bir yük oluşturmaması gerektiğini belirtmiştir. Sigortalama yükünün tamamen STK'lara bırakılması, mali yükten kaçınma eğilimine ve gönüllü faaliyetlerin azalmasına neden olabileceği belirtilmiştir. Bu sigorta sisteminin gönüllülerin güvenliğini artırarak gönüllülük müessesesini güçlendireceği düşünülmektedir. Sigortanın kapsamının genişletilmesi gerektiği hem sağlık hem de gelecek güvencesi sağlayarak gönüllü katılımını teşvik edeceği ifade edilmiştir. Ayrıca, sigorta sisteminin iş sağlığı ve güvenliği kanununa tabi olan tehlikeli faaliyetlerde görev alan gönüllüler için uygulanmasının olumlu olduğu belirtilmiştir. Tehlikeli faaliyetlerin dışında kalan gönüllülerin ise isteğe bağlı olarak bu sigorta sisteminden yararlanabilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Gönüllülük sigortası adı altında gönüllülere özel olarak düzenlenecek bir korumanın sosyal güvenlik sisteminin bütünlüğüyle uyum sağlamada ortaya çıkartması olası riskler nedeniyle gönüllülerin "iş kazası ve meslek hastalığı" sigorta dalı bakımından güvence altına alınması yeterli görülmüştür. Gönüllü işçi olmadığı gibi gönüllülük de sosyal sigortalılığa temel teşkil eden bir faaliyet değildir. Ancak yasa koyucunun gönüllüyü bazı risklere karşı sosyal sigorta güvencesine alması da pekâlâ mümkündür. Hukukumuzda bunun benzer örnekleri mevcuttur. *Özel bir düzenlemeyle bazı sigorta dalları (dali) açısından ortaya çıkacak risklere karşı* (psikolojik ve psikiyatrik destek dahil) gönüllülerin korunmasına engel değildir. Burada önemli olan husus gönüllüyü, gönüllülük faaliyetini iş hukuku ile ilişkilendirmemektir. Gönüllüleri sadece kazalara ilişkin farklı sigorta türlerini kullanarak sigortalamak en yalın seçenek olarak karşımızda durmaktadır.

9 Gönüllünün meydana gelecek kazalara karşı "iş kazaları ve meslek hastalığı" sigorta kolundan sigortalanmasına dair esaslar belirlendikten sonra, ilgili gönüllülük faaliyetine göre (AFAD gönüllüsü, itfaiye gönüllüsü, orman gönüllüsü, gençlik gönüllüsü, sosyal hizmet gönüllüsü vb.) her gönüllülük alanına ilişkin prim ilgili kamu kurumunca (AFAD, Tarım ve Orman Bakanlığı, Gençlik Bakanlığı, ASHB vb.) ödenebilir. Diğer bir deyişle afet ve acil durumlar ile yangınlardaki uygulama diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından da gerçekleştirilebilir.

Ev sahibi kuruluşlar, iş kazası ve meslek hastalığı sigortası primi ödedikleri gönüllüler nedeniyle işveren sayılmazlar. Kuruluşlardan gönüllüler nedeniyle işyeri bildirgesi, sigortalı işe giriş bildirgesi ile aylık prim ve hizmet belgesi, işten ayrılış bildirgesi düzenlenmesi istenemez.

Çok tehlikeli ve tehlikeli faaliyetleri (6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununa göre) üstlenen gönüllüler açısından ev sahibi kuruluşlar dilerse “iş kazası ve meslek hastalığı” sigorta kolunda gönüllüyü sigortalılar.¹⁰

Yurt dışında yürütülen gönüllü faaliyetler bakımından ev sahibi kuruluşun gönüllüye yurt dışı seyahat ve sağlık sigortası yaptırmaması zorunludur.

3.1.9. Gönüllünün Hak ve Sorumlulukları¹¹

Gönüllülük faaliyeti kapsamında gönüllünün hakları şunlardır:

- Görevleri hakkında detaylı (tanım, riskler, haklar, sorumluluklar vb.) oryantasyon ve/veya eğitim alma (yüz yüze ya da çevrim içi),
- Kişisel verilerinin güvenliği ve gizliliği hakkında bilgilendirilme ve istedikleri zaman kişisel verilerinin güncellenmesini veya silinmesini talep etme,
- Gönüllülük yaptığını gösterir nitelikte bir belge/ katılım belgesi alma,
- Görev kapsamında yer almayan, başka bir kişinin, hayvanın hayatına, sağlığına veya fiziksel bütünlüğüne doğrudan tehdit oluşturan, yürürlükteki yasal kurallara ve/veya GA'ya uygun düşmeyen görevleri reddetme,
- Gönüllü faaliyete ara verme ve/veya gönüllülüğü sonlandırma,
- Gönüllü, üstlenmiş olduğu faaliyetler kapsamında faaliyetten kaynaklanan risklere karşı gerekli güvenlik ekipmanlarını talep etme (Afet ve acil durum, itfaiye gibi gönüllü faaliyetin yapısından kaynaklanan haller saklıdır).

Gönüllünün sorumlulukları şunlardır:

- Oryantasyona ve/veya eğitime katılma (yüz yüze ya da çevrim içi),
- Görevlerini görev tanımına, aldığı eğitime, ev sahibi kuruluş tarafından bildirilmiş etik kurallara, kurumsal değerlere, ilkelere ve politikalara uyarak sadakat ve özenle yürütme,

¹⁰ Ev sahibi kuruluşun mali imkanları çerçevesinde gönüllüyü koruma imkânı tanınmış olacaktır. 6331 sayılı kanunda yer alan çok tehlikeli ve tehlikeli faaliyetler listesine yapılan gönderme bu kanuna özel bir değerlendirme yapılması gereğini ortadan kaldıracaktır.

¹¹ Yeşil Kitap'a ve istişare sürecinde ele alındığı gibi gönüllünün haklarının ve sorumluluklarının belirlenerek gönüllülerin tanınması ve haklarının gözetilmesi ve gönüllünün emeğinin sömürülmesinin ve istismarının önüne geçilmesine katkı verilebilir.

6331

sayılı İş Sağlığı ve
Güvenliği Kanunu

- Gönüllü faaliyetin gerçekleştirmesinin önünde engel olarak bir sağlık sorunu, engellilik durumu veya başka bir neden varsa bu hususta ev sahibi kuruluşu bilgilendirme,
- Ekibin çalışmasını içeren faaliyetlerde ekip çalışmasına uygun hareket etme,
- Gönüllü faaliyetleri esnasında temas ettikleri kişilerin özel hayatlarına ve kişilik haklarına saygı gösterme, edindiği kişisel verileri koruma,
- Gönüllü faaliyetin yürütülebilmesi amacıyla kendisine verilen araç, gereç ve malzemeyi korumak ve kuruluşa iade etmek,
- Gönüllülük faaliyetini yürüttüğü kurum ve kuruluşa ait resmi veya ticari sırların, kişisel ya da kurumsal verilerin gizliliğine riayet etme ve verileri açıklamama ve koruma,
- Gönüllü faaliyetin yürütülmesi sırasında ortaya çıkan bir zarar/risk veya üçüncü kişilere yönelik bir zarar söz konusuysa bu konuda ev sahibi kuruluşu bilgilendirme,
- Gönüllü faaliyete ara verme ve/veya gönüllülüğü sonlandırma taleplerini önceden bildirme.

Önceden sebebi bildirilmiş ve kabul görmüş devamsızlıklar gönüllünün haklarını kaybetmesine sebep olmaz. Gönüllünün bu kanunda belirtilmemiş hakları GA'da yer alabilir.

3.1.10. Ev Sahibi Kuruluşun Hak ve Sorumlulukları¹²

Ev sahibi kuruluşun hakları şunlardır:

- Görev kapsamında yer almayan veya GA'ya uygun düşmeyen davranışlarda, eylemlerde ve etik dışı hareketlerde bulunan gönüllünün gönüllülüğünü sonlandırması,
- Gönüllülerin kendilerine sağlanan araç ve gereçleri sadece gönüllü faaliyet doğrultusunda kullanması.

Ev sahibi kuruluşun sorumlulukları şunlardır:

- Gönüllünün haklarına uygun davranması,
- Gönüllü adaylarına gönüllülükle ilgili tüm süreçlere dair oryantasyon ve/veya eğitim düzenlemesi (yüz yüze ya da çevrim içi),
- Afet ve acil durum birimlerinin müdahale faaliyetleri istisna olmak kaydıyla gönüllülük faaliyetinin gerçekleşeceği alanlarda gerekli güvenlik tedbirlerini alması ve gönüllülerine yeterli bilgilendirmeleri yapması,
- Gönüllüye talep edilmesi halinde gönüllülük yaptığını gösterir nitelikte bir belge/katılım belgesi vermesi,
- Gönüllünün kişisel verilerinin 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK)'na uygun olarak güvenliğini sağlaması ve koruması,
- Gönüllülerin motivasyonunu sağlamak üzere teşvik ve takdir mekanizması geliştirmesi,
- Gönüllüler için şikayet ve geri bildirim mekanizmaları oluşturması,

¹² Ev sahibi kuruluşların gönüllülüğü ve gönüllüleri faaliyetlerinde nasıl konumlandığına dair yaklaşımı içeren ve temel amacı gönüllülerin haklarını korumak olan ve beyan niteliğinde bir belge hazırlaması önemlidir. Yeşil Kitap'a ve istişare sürecinde ele alındığı gibi ev sahibi kuruluşların gönüllülük faaliyetlerinin daha kurumsal işleminin sağlanması, gönüllü yönetişiminin gerçekleştirilmesi hem gönüllüleri hem de ev sahibi kuruluşların etkin ve verimli olmasını sağlayabilir.

Ev sahibi kuruluşlar yukarıda sayılanlara ek olarak hem gönüllüler hem de kendileri için yasal düzenlemeyle çelişmeyecek yeni haklar ve sorumluluklar tanımlayabilirler ve GA'da yer verebilirler.

3.1.11. Gönüllülük Anlaşması¹³

GA, gönüllüler ile ev sahibi kuruluşun karşılıklı uzlaşmasına dayanan, tarafların gönüllülüğe ilişkin hak ve sorumluluklarını karşılıklı olarak belirleyen, hukuki bağlayıcılığı olmayan, karşılıklı iyi niyet beyanı içeren ve tarafların karşılıklı güvenlerine dayanan anlaşmadır. GA iş sözleşmesi olarak nitelendirilemez. Ev sahibi kuruluşlar ile gönüllü diledikleri takdirde GA yapabilir. GA zorunlu değildir ve GA'nın bulunmaması gönüllünün işçi olarak nitelendirilmesine izin vermez.

GA yapılması durumunda, GA aşağıdaki hususlara dair asgari unsurları içermelidir:

- Anlaşma taraflarının adı, soyadı, doğum yılı ile ikamet adresi ve telefon, e-posta vb. iletişim bilgilerine, mesleği, eğitimi vb. sosyoekonomik durumuna ilişkin bilgiler,
- Gönüllünün ve ev sahibi kuruluşun hakları ve sorumlulukları,
- Gönüllü faaliyetin görev tanımı (faaliyeti yeri, tarihi, süresi, içeriği vb.),
- Gönüllünün kişisel bilgilerinin 6698 sayılı Kişisel Verileri Koruma Kanunu'na uygun olarak saklanmasına, imha edilmesine, bilimsel amaçlı kullanımına ilişkin hususlar ve aydınlatma metni,
- (Varsa) gönüllüye sağlanacak sigorta güvencesine (sosyal sigorta veya özel sigorta) ve diğer giderlerin karşılanma usulleri,
- GA'nın süresi,
- GA'nın feshine ilişkin hususlar,
- Gönüllü için (gönüllünün talebi olması hâlinde) özel koşullar,
- GA hem gönüllü hem de ev sahibi kuruluşun anlaşmasıyla sözlü, yazılı ve/veya elektronik/dijital olarak yapılabilir.

Afet ve acil durumlarda, orman yangınlarında, itfaiye hizmetlerinde ve tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde gönüllülük anlaşmalarının yazılı veya elektronik ortamda yapılması esastır. Afet ve acil durumlarda, orman yangınlarında, itfaiye hizmetlerinde sözlü olarak yapılan anlaşma en geç 15 gün içerisinde bu kanunda belirtilen asgari unsurları içerecek şekilde yazılı ve/veya elektronik anlaşma ile yenilenir. Afet ve acil durumlarda, orman yangınlarında, itfaiye hizmetlerinde ve tehlikeli ve çok tehlikeli işlerde sözlü olarak yapılan gönüllülük anlaşması en geç 15 gün içerisinde bu kanunda belirtilen asgari unsurları içerecek şekilde yazılı ve/veya elektronik olarak yapılmalıdır.

¹³ Yeşil Kitap'ta yer verildiği gibi gönüllülük anlaşması/sözleşmesi/taahhütnamesi/iyi niyet belgesi her kuruluşta olmasa da uygulanan araçlardan biridir. İstisnâ sürecinde sıkça vurgulandığı gibi gönüllü ile ev sahibi kuruluş arasındaki ilişkileri içeren hukuki bağlayıcılığı olmayan ve karşılıklı hakları ve sorumlulukları tanımlayan bir iyi niyet belgesine ihtiyaç bulunmaktadır. Gönüllülerle ev sahibi kuruluşlar arasında "GA" düzenlenebilir. Bu anlaşma ile gönüllüler ile ev sahibi kuruluşun karşılıklı uzlaşması ve uygunluklarının onaylanması sağlanabilir. Zira birçok durumda bireyler kurum ve kuruluşları yeterince tanımadan gönüllü olabilmekte ve çok kısa zaman sonra uyumsuzluk yaşadıkları için gönüllülüklerini sonlandırabilmektedir. İstisnâ süreçlerinde GA'ya ilişkin görüşler, genellikle gönüllü ile STK arasında yazılı bir belgenin düzenlenmesinin zorunlu tutulmaması gerektiği yönündedir. Katılımcılar, böyle bir belgenin gönüllü ve STK'nın isteğine bağlı olarak hazırlanabileceğini ve belgenin kapsamının mevzuatla sınırlanmaması gerektiğini belirtmiştir. Gönüllülük yasal düzenlemesi GA'nın asgari çerçevesini çizerek kurumların kendi Gönüllülük Programları kapsamında hareket edebilmesine olanak tanıyacak şekilde düzenlenmiştir.

GA tek taraflı olarak hem gönüllü hem de ev sahibi kuruluş tarafından sözlü, yazılı ve/veya elektronik/dijital olarak bildirilerek sonlandırılabilir. Bu sonlandırma işleminde gönüllüyle ilgili gönüllülük faaliyeti yürüten kurum ve kuruluş hiçbir şekilde herhangi bir yaptırım uygulayamaz. Gönüllü faaliyetin gerçekleştirilmesi için verilen araç, gereç vb. gönüllüden geri alınır.

GA iş sözleşmesi niteliği taşımaz.

GA'da yerine getirmeyi üstlendiği görevi yerine getirmemesi durumunda gönüllü disiplin cezası alamaz. GA'ya uygun davranılmaması durumunda gönüllülük askıya alınabilir ve/veya sonlandırılabilir.

Tüm GA süreci çevrim içi koşullarda gerçekleştirilebilir.

3.1.12. Gönüllülerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı¹⁴

Ev sahibi kuruluşların Gönüllülük Programı'nda ve/veya GA'da gönüllülerin karar alma süreçlerine hangi usul ve esaslara göre gerçekleşeceğine dair hususlara yer vermesi ve sade, açık ve anlaşılabilir bir "**Gönüllü Katılım Rehberi**" hazırlaması kamu kurum ve kuruluşları için zorunlu, STK'lar için isteğe bağlıdır.

¹⁴ İstişare sürecinde yoğunlukla STK'ların karar alma mekanizmalarına katılımına değinilmiştir. Ancak kararlara katılımın önce STK'larda başlaması ve gönüllülerin hem STK'nın hem de kamunun karar alma mekanizmalarına katılımı önemlidir. Ev sahibi kuruluş, genel usul ve esaslara bağlı kalmak şartıyla gönüllülerin karar alma süreçlerine katılımına ilişkin kendi iç yönergeleri/yönetmeliğini oluşturabilir. Ev sahibi kuruluşlar gönüllü ilişkilerini kendi tüzüklerinde, yönetmeliklerinde vb. belgelerinde düzenleyecektir. Kamu kurum ve kuruluşlarının gönüllü katılımını güçlendirmek için STK'lara uygun olacak biçimde destek vermesi sağlanabilir. Rehberin geliştirilmesinde kırılğan gruplar için katılım mekanizmalarının ayrıca oluşturulması sağlanabilir.

Katılım, bireylerin kendilerini ifade etmelerine, çıkarlarını savunmalarına ve toplumsal süreçlerde aktif rol almalarına olanak tanır. Karar alma süreçlerine katılım, bireylerin topluma olan güvenini artırır, toplumsal uyumu güçlendirir ve daha adil kararların alınmasını sağlar. Ayrıca, geniş katılım, farklı perspektiflerin ve bilgilerin karar süreçlerine dahil edilmesiyle, daha etkili ve yenilikçi çözümler üretmeyi mümkün kılar. Bu nedenle, karar alma mekanizmalarına katılımın teşvik edilmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli faydalar sağlar.

Yeşil Kitap istişarelerinde katılımcılar, gönüllülerin karar alma süreçlerine katılımının sağlanması ve bu süreçlerde etkin bir rol oynamalarının önemine vurgu yapmıştır. Gönüllülerin, alınan kararlarda söz sahibi olmalarının, onların motivasyon ve bağlılıklarını artıracığı ifade edilmiştir. Söz gelimi gönüllülerin çeşitli çalıştaylara katılımının sağlanması ve görüşlerinin dikkate alınmasının yanı sıra, görüş ve önerilerini değerlendirecek komisyonların zorunlu organ haline getirilmesi önerilmiştir. Bu durumu, kamu kuruluşlarının karar alma süreçlerinde gönüllülerin etkinliğini artıracığı ve genel verimliliği yükselteceği belirtilmiştir. Karar alma süreçlerinin demokratikleştirilmesinin, gönüllülerin seslerini duyurmasını sağlayacağı ve bu sayede bağlılıklarını artıracığı düşünülmektedir. Gönüllülerin, karar alma süreçlerine katılabilmeleri için daha önceden bilgilendirilmeleri ve bu konularda seminerlerin düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Diğer taraftan karar alma mekanizmalarında gönüllülerin mevcut yasal düzenlemeler ve yönetim gereklilikleri nedeniyle mümkün olmadığı sıklıkla dile getirilmiştir. Bu bağlamda ev sahibi kuruluşların katılım rehberlerini hazırlamaları inisiyatiflerine bırakılmış ve gönüllülerin karar almadaki istişare süreçlerine katılımı önerilmiştir.

3.1.13. Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu¹⁵

Gönüllülük için adli sicil kaydı ve sağlık raporu (gönüllülüğe engel teşkil edecek fiziksel ve psikolojik unsurlar, bağımlılıklar) kırılğan gruplarla (engelli, çocuk, yaşlı, göçmen, afetzede vb.) faaliyet gösterilmesi durumunda ev sahibi kuruluş tarafından gönüllü adaylarından istenebilir. Bu belgeler ev sahibi kuruluşların faaliyetlerine ya da gönüllülerin yapacağı faaliyetlere göre (örneğin bazı kuruluşlar psikolojik değerlendirme raporu da talep edebilir) belirlenebilir.

Ev sahibi kuruluşlar engelli, yaşlı vb. grupların gönüllü katılımını artırmak için talep edeceği belgelerle ilgili kolaylaştırıcı önlemler alabilir.

Adli sicil kaydı e-devlet, sağlık raporu ev sahibi kuruluşun önerdiği sağlık kuruluşu, e-nabız uygulaması ve/veya ilgili sağlık kuruluşundan elde edilerek ev sahibi kuruluşa ulaştırılabilir. Kişisel veriler KVKK metni ile alınabilir ve üçüncü kişiler ile paylaşılmaması güvence altına alınır.

Gönüllü adaylarının söz konusu belgeleri sunmamaları halinde ev sahibi kuruluşların gönüllü adaylarını gönüllülük faaliyetlerine dahil etmeme hakları saklıdır.

3.1.14. Gönüllülüğü Sonlandırma¹⁶

Gönüllü veya ev sahibi kuruluş, sözlü veya yazılı veya elektronik olarak bildirmek kaydıyla faaliyetlerine ara verme ve/veya tamamen faaliyetine son verme hakkına sahiptir. Gönüllü sebebini belirtmeye ihtiyaç duymaksızın sorumlu olduğu işlerin devredilebilmesi ve sürecin aksamaması adına kuruluşla yaptığı (varsa) GA'ya uygun olmak kaydıyla ev sahibi kuruluşa 15 gün önceden bildirimde bulunur.

Ev sahibi kuruluş, gönüllünün anlaşmaya uygun davranmaması durumunda ve/veya ev sahibi kuruluşun kurumsal görünülüğünü ve bütünlüğünü bozacak ve değerlerine aykırı olacak durumlarda açıklama yapmaya ve neden belirtmeye ihtiyaç duymaksızın bir kişinin gönüllülüğünü sonlandırabilir.

Gönüllülük yarıda bırakıldığında/görevler yerine getirilmediğinde gönüllüye faaliyet kapsamında kullanılması adına verilen malzemeler ev sahibi kuruluşa teslim edilir.

¹⁵ Gönüllülerin adli sicil kayıtlarının ve sağlık raporlarının yalnızca zorunlu olduğu durumlarda (örneğin kırılğan gruplarla çalışılması söz konusu olduğunda) alınması önerilmektedir. Bu türden belgelerin talep edilmesine ilişkin düzenlemelerin ev sahibi kuruluşların inisiyatifinde olması önemlidir. Yeşil Kitap'ta yer verildiği gibi bu türden belgelerin edinilmesi ve ev sahibi kuruluşlara eriştirilmesi kolaylaştırılmalı ve aşırı bürokrasiye neden olmamalıdır. Özellikle engelli, yaşlı vb. grupların sağlık raporu almaları uzun sürebilmektedir, ev sahibi kuruluş alacağı önlemlerle süreci kolaylaştırmalıdır.

Yeşil Kitap istişare sürecine dahil olan katılımcıların görüşlerine göre, adli sicil evraklarının hazır bulundurulması gönüllülerin katılım süreçleri için kritik bir öneme sahiptir. Adli sicil kaydının sağlık raporu ile desteklenmesi gerektiği ve bu raporların e-devlet üzerinden kolayca erişilebilir olması gerektiği değerlendirilmiştir. Sağlık konularının hassas bir alan olduğunun altı çizilirken, gönüllüler için sağlık raporlarının sağlık ocaklarında ücretsiz ve öncelikli olarak alınmasının önemli bir kolaylık sağlayacağı ifade edilmiştir. Katılımcılar, adli sicil ve sağlık raporlarının gerektiği alanlarda talep edilmesinin, ilgisiz suçlardan hüküm giymiş kişilerin gönüllülük yapmalarını engelleme açısından kritik olduğunu değerlendirmiştir. Raporların online erişilebilirliğinin artırılmasının yeterli olmayabileceği, teknolojiye erişimi kısıtlı gruplar (örneğin yaşlı bireyler) için alternatif yollar bulunması gerektiği önerilmiştir. Ayrıca, engelli bireylerin sağlık raporu almak için birden fazla doktora muayene olmalarının zorluklarının giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca adli sicil kaydının ne üzerine olduğu (trafik cezası gibi hafif suçlar) konusunda bilinçli olunması ve her kaydın gönüllülük önünde bir teşkil etmemesi üzerine bir çalışma yapılması gerektiği belirtilmiştir.

¹⁶ Gönüllülerin en temel haklarından biri gönüllü faaliyetlere son verebilmektir. Gönüllülerin istedikleri zaman gönüllülüğü bırakma hakları açık bir biçimde tanımlanmaktadır. Ayrıca ev sahibi kuruluşlar da GA'ya uymamaları durumunda gönüllülerin faaliyetlerine son verebilirler.

Yeşil Kitap istişare sürecine dahil olan katılımcıların bir kısmı gönüllülüğün sonlandırılması konusunun esnek bırakılması ve gönüllünün isteğine göre hareket edilmesi gerektiğini vurgularken; bazı katılımcılar da gönüllülüğün sonlandırılmasının gönüllü ve ev sahibi kuruluşun karşılıklı mutabakatıyla yapılması gerektiğini belirtmiştir.

3.1.15. Gönüllülük İzni¹⁷

Kamu kurumu görevlileri ve işçiler görev yaptıkları kurumun veya işverenin izni ile yıllık izinlerinden düşülmemek kaydıyla afet ve acil durumlarda bir yılda 5 güne kadar “Gönüllülük İzni” kullanarak gönüllülük faaliyetinde bulunabilir. Gönüllülük izni ücretli izindir.

Kişilerin Gönüllülük İzni alabilmek için İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından verilen ya da AFAD’ın akredite ettiği kuruluşlardan temel arama kurtarma, ilkyardım ve gönüllülük eğitimlerini tamamlamaları ve ilgili belgelerini çalıştıkları kuruma önceden teslim etmeleri zorunludur.

3.1.16. Gönüllülük Faaliyetlerine ve Gönüllülere Dair Veriler¹⁸

Gönüllülük faaliyetlerine ve gönüllünün bilgilerine (kimlik ve adres bilgileri, sigorta, ulaşım, iaşe, barınma, araç, gereç ve kıyafet gibi giderleri vb.) ilişkin kayıtlar 6698 sayılı KVKK’ya uygun olmak kaydıyla ev sahibi kuruluş tarafından güçlü şifreleme ve güvenlik protokolleri kullanılarak tutulur, saklanır ve imha edilir.

Ev sahibi kuruluşlar “Gönüllülük Katılım Belgesi” verilerini 6698 sayılı KVKK’ya ve sair mevzuat hükümlerine uygun ve anonim olmak kaydıyla yıllık olarak DERBİS’e, Vakıflar Bilgi Yönetim Sistemine (VBYS) ve diğer ilgili kuruluşların (AFAD gibi) internet tabanlı sistemine girer.

Anonim ve yıllık olarak girilecek veriler yalnız şunları kapsar:

- Gönüllülük Birimi Özellikleri (Çalışan sayısı, ayrı bir birim olup olmadığı vb.),
- Gönüllü Sayısı,
- Cinsiyet ve Yaş Grupları Dağılımı,
- Eğitim Durumu ve Mesleği,
- Gönüllü Faaliyet Sayısı,
- Gönüllü Katkısı (Çevrim İçi, Hibrit, Yüz Yüze),
- Ana Yararlanıcı Grupları,
- Gönüllülerin Harcadığı Zaman,
- Gönüllülerin Yaptığı İşler (Kaynak Geliştirme, Tanıtım Vb.),
- Gönüllülerin Yaşadığı Şehir
- Gönüllülere Harcanan Bütçe

¹⁷ İstişare sürecinde paydaşların mutabık olduğu konuların başında çalışan gönüllülüğünü artırmak için izin imkanının sağlanması gelmektedir. Nitelikli gönüllü sayısını artırmak için çalışanların daha fazla gönüllü olmasını sağlamak önemlidir. Araştırmalar ve istişareler gönüllülüğün önündeki en önemli engellerden birinin zamansızlık ve iş yerinden izin alamama olduğunu göstermektedir.

Yeşil Kitapla ilgili görüşlerde afet ve acil durumlarının yanı sıra afet bağlamında gerçekleşen tatbikat ve eğitimlerde de gönüllülerin yasal olarak izinli sayılabilmelerinin verimli olabileceği ifade edilmiştir. Ancak mevcut düzenlemeye eğitim ve tatbikatlar alınmamıştır.

İstişarelerde gönüllülük izninin oldukça iyi bir fikir olduğunu ancak suistimale çok açık olmasından dolayı iyi bir takip ve denetleme sisteminin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede gönüllülük izni, afet ve acil durumlarda sınırlandırılmış ve üç temel eğitimin alınması ve belgelenmesi şartına bağlı bir şekilde düzenlenmiştir.

¹⁸ Yeşil Kitap İstişare sürecindeki tartışmalı konulardan biri gönüllülük faaliyetlerine ve gönüllülere dair verilerin ev sahibi kuruluşlar tarafından toplanması ve kamu kurumlarıyla paylaşılmasıdır. Birçok paydaş araştırma ve bilimsel amaçlı çalışmalar için verilerin toplanmasını gerekli görürken veri alınmasının ve paylaşılmasının gönüllü katılımı azaltma riski taşıdığını vurgulamıştır. Gönüllülerin ve STK’ların kayıt altına alınmasına yönelik zorlayıcı düzenlemelerden kaçınılması gerektiği ve istisnaların olmaması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu tartışmalar ve değerlendirmelerden sonra gönüllülere dair verilerin KVKK kapsamında gönüllülerin izni ve onayı alınarak anonim bir biçimde saklanması ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarla paylaşılması sağlanabilir. Toplanacak verilerin Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonların Uluslararası Sınıflandırılması (International Classification of Non-Profit Organizations-ICNPO) gibi uluslararası standartlara uygun biçimde sınıflandırılması ve paydaşlarla paylaşılması önerilmektedir.

Bir ev sahibi kuruluş, gönüllü ilişkisi sona erdikten sonra kayıtları beş yıl süreyle saklar. Gönüllü tarafından talep edilmesi halinde ilgili tüm kayıtlar beş yıl beklenmeksizin talebin gerçekleşmesinin hemen ardından silinir. Ev sahibi kuruluşun tasfiyesi halinde kayıtlar, varsa, yasal halefi tarafından tutulur.

Ev sahibi kuruluş, yasalarca aksi belirtilmedikçe veya gönüllünün rızası olmadıkça, gönüllüyle ilgili herhangi bir bilgiyi, veriyi veya görüşü üçüncü bir kişiye açıklayamaz.

3.1.17. Gönüllülük Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi

STİGM başta olmak üzere sivil toplum alanına doğrudan ve/veya dolaylı olarak hizmet sunan kamu kurumları gönüllülük faaliyetlerini teşvik eder ve kamu kurumu dışındaki ev sahibi kuruluşlara bütçe imkânlarının elverdiği ölçüde şeffaflık ilkesini gözeterek destek sağlar ve iş birliği geliştirir. STİGM veya ilgili kamu kurumları ve kuruluşları, ev sahibi kuruluşlara ve gönüllülere teşvikler verilmesine yönelik elverdiği ölçüde destek sağlar.

3.1.18. Yasal Düzenlemenin Yürütülmesi¹⁹

Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür. Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer. Bu yasal düzenlemenin yürütülmesine ilişkin hususlar İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

3.1.19. Yasal Düzenlemenin Güncellenmesi²⁰

Cumhurbaşkanlığı Düzenleyici Etki Analizi Rehberi ve/veya uluslararası etki analizi metodolojisi kullanılarak ve ev sahibi kuruluş niteliği taşıyan paydaşların katılımı ile yürütücü kurum tarafından yapılır.

¹⁹ Kanunun yürütücüsü olacak mercii makam veya kuruluş belirlenmelidir. Cumhurbaşkanlığı bünyesinde "Gönüllülük Ofisi" kurulmadığı takdirde ilgili sürecin İçişleri Bakanlığı tarafından sürdürülmesi öngörülmektedir.

Katılımcıların görüşlerine göre, ceza ve yaptırımların gönüllülük alanında olmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Cezaların, Türkiye'deki gönüllülük geleneğine zarar verdiği ve STK'ların etkinliğini azaltacağı düşünülmektedir. Ayrıca, gönüllülüğün doğası gereği cezalandırma kavramlarının olumsuz çağrışımlar yarattığı ve bu durumun gönüllülükle bağdaşmadığı düşünülmektedir. Gönüllü kişilere uygulanabilecek en uygun cezanın, bir daha gönüllü kuruluşlarda yer almama şeklinde olması gerektiği ifade edilmektedir. Cezalandırma yerine uyarı ve ikaz gibi önleyici yaklaşımlar benimsenmesi ve gönüllülüğü suistimal edenlerin cezalandırılacağı bir sistem geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. STK ve yöneticilerin yalnızca kasıtlı suistimaller durumunda yaptırımlarla karşılaşması gerektiği; genel olarak, gönüllülüğü teşvik eden, özgürlüklerin korunmasına dayanan bir yaklaşım izlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. STK'lara yönelik idari ve adli yaptırımlar, ilgili kanunlarda halihazırda düzenlendiği için gönüllülükle ilgili yasal düzenlemenin herhangi bir cezai yaptırım doğurmaması gerektiği sıklıkla ifade edilmiştir.

²⁰ Yeşil Kitap istişare sürecinde yasayı güncelleme süreçlerinin Etki Analizi Rehberi ve/veya uluslararası etki analizi metodolojisi kullanılarak ve tüm tarafların katılımı ile yapılabileceği ifade edilmiştir. Yasanın güncellenmesi süreçlerinin de kapsayıcı ve katılımcı şekilde yürütülmesinin, ülkenin koşullarına göre ele alınmasının önemli olduğu vurgulanmıştır.

3.2. Yapısal reformlar yoluyla politika alanını güçlendirmek

Türkiye’de gönüllülüğün yaygınlaşması ve paydaşların kapasitesinin artırılması için yasal düzenlemeler dışında yapısal reformların gerçekleştirilmesi yoluyla politika alanının güçlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu çerçevede

1. Farkındalığı artırmak,
2. Eğitimde gönüllülük uygulamalarını yaygınlaştırmak ve güçlendirmek,
3. Paydaşları güçlendirmek ve iş birliğini artırmak,
4. Kamu politikalarında ve uygulamalarında gönüllülüğü konumlandırmak,
5. Gönüllülüğü teşvik etmek ve kolaylaştırmak ve
6. Ekonomik teşviklerle paydaşları güçlendirmek temel hedefler olarak belirlenmiş ve bu bağlamda öneriler sunulmuştur.

3.2.1. Farkındalığı artırmak

Gönüllülük kavramının ve uygulamalarının yaygınlaşması için farkındalık eksikliği istisna ürecinde bütün paydaşların mutabık olduğu konulardan biridir. Farkındalığı artırarak kavramlar ve uygulamalar konusunda ortaklaşmayı sağlamak önemlidir. Gönüllülük faaliyetlerinin değerli görülmesi ve önyargıların değişmesi için farkındalık artırma çalışmaları kapsamında ulusal ve uluslararası etkinlikler düzenlenebilir. Görünürlüğün artması, gönüllü katılımını ve rol modelleri artırarak gönüllülük bilincinin gelişmesini destekleyebilir.

3.2.1.1. Konferans

Her yıl ulusal ve üç yılda bir uluslararası katılıma açık gönüllülük konferansı düzenlenebilir. STİGM veya ilgili kamu kurum/kuruluşları aynı zamanda her yıl en az dört kentte (her bir şehir İBBS-1 ekseninde belirlenebilir) yerel ölçekte gönüllülük konferansları gerçekleştirebilir. Bu konferanslar sadece akademik bildirilerin sunulduğu klasik akademik konferanslardan farklı olarak atölye çalışmaları, eğitim ve ağ kurma vb. interaktif etkinlikleri ve kapasite geliştirmeyi içerecek şekilde tasarlanabilir.

Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (SBB), Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, STİGM, Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM).

Paydaşlar: Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Bakanlıklar, STK’lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

3.2.1.2. Gönüllülük Haftası

Gönüllülüğü daha geniş kapsamlı olarak gündeme taşımak ve gönüllüleri kutlamak için ulusal bir hafta belirlenebilir. Bu hafta ülkenin tüm şehirlerinde aynı anda kutlanmaya imkân verecek bir zaman diliminde olabilir. Mayıs ayının ikinci pazartesi (yaklaşık olarak 11-18 Mayıs) ya da son pazartesi (yaklaşık olarak 25-31 Mayıs) ile başlayabilir ve pazar günü ile tamamlanabilir. Bu hafta boyunca tüm ev sahibi kuruluşlar farklı etkinlikler (atölyeler, festivaller vb.) düzenleyerek özellikle yerelde gönüllü potansiyelini harekete geçirebilir.

Düzenleyici: SBB, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, STİGM, VGM.

Paydaşlar: Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi (CBİKO), Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler, özel sektör.

3.2.1.3. Gönüllülük Ödülleri

Yerel yönetimler -idari sınırlarını gözeterek- her yıl gönüllülük yapan bireylere ödül vermek üzere bir ödül programı (Şehir Gönüllüleri) tasarlayabilir. STİGM veya ilgili kamu kurumu ve kuruluşları ise ulusal ölçekte bir ödül programı (Türkiye Gönüllüleri) düzenleyebilir. Gönüllüler, bireyler ya da kuruluşlar tarafından **Gönüllülük Ödül Programı Yazılımı** altında aday gösterilebilir, düzenleme

kurulu tarafından başvurular değerlendirilerek ödül kapsamındaki adayların gönüllülük hikâyeleri internette

paylaşılabilir, vatandaşların oy vermesiyle ödüle hak

kazananlar sıralanabilir ve nihai karar ödül jürisi tarafından verilebilir. Ödüller nitelikli ve

üst düzey katılımın sağlandığı (Cumhurbaşkanı-Türkiye Gönüllülük Ödülleri Programında, Vali ve Belediye Başkanı-İllerde) bir etkinlikle sahiplerine teslim edilebilir. Ödüller maddi

karşılık içermeyecektir. Halihazırda Kızılay'ın düzenlediği Uluslararası Kırmızı Yelek Gönüllülük Ödülleri bulunmakta olup bu deneyimden yararlanılarak hem ulusal hem de

daha yaygın etki yaratabilecek nitelikte ödül programları geliştirilebilir. Gönüllülük ödülü alan kişilerin, kurumların ve kuruluşların öyküleri hikâye anlatımı teknikleri kullanılarak farklı mecralarda yayımlanabilir ve toplumsal farkındalık ve etki artırılabilir.

Düzenleyici: SBB, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, STİGM, VGM, Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü (YYGM), TBB, Yerel Yönetimler

Paydaşlar: Kamu Kurumları, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, üniversiteler, yerel ve ulusal medya kuruluşları.

3.2.2. Eğitimde gönüllülük uygulamalarını yaygınlaştırmak ve güçlendirmek

Gönüllülük faaliyetlerine erken yaşlarda başlamanın gönüllü katılımını artırmada ve sürdürülebilirliğini sağlamada önemli bir payı vardır. Küçük yaşta verilen eğitim sayesinde gönüllülüğün sürdürülebilirliği sağlanabilmektedir. Eğitim sisteminde gönüllülüğü teşvik eden bütünsel politikalar ve yenilikçi eğitim, uygulama ve oyun vb. modeller geliştirilerek gönüllülük uygulamaları yaygınlaştırılabilir ve güçlendirilebilir.

3.2.1.1. Gönüllülük Uygulamaları

Anaokulundan üniversiteye kadar her eğitim düzeyinde gönüllü faaliyetlere katılımı teşvik eden uygulama modellerinin geliştirilmesi ve eğitimcilerin eğitiminin verilmesi önerilmektedir. Gönüllülük uygulama modelleri ve faaliyetleri uygulama temelli bir yaklaşımla hazırlanabilir. Uygulamanın yaygınlaştırılması için okul içi kulüp faaliyetlerinin artırılması ve teşvik edilmesi önerilmektedir. Okul Aile Birlikleri ile koordineli faaliyetler yapılarak gönüllülük uygulamaları geliştirilebilir.

Düzenleyici: Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Yükseköğretim Kurulu (YÖK)

Paydaşlar: STİGM, VGM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

3.2.2.1. Gönüllülük Birimleri

Halihazırda bazı vakıf üniversitelerinde ve özel okullarda *topluma hizmet, toplumsal duyarlılık, sosyal girişimcilik* gibi isimlerle birimler bulunmaktadır. Henüz sınırlı olan bu uygulamanın yaygınlaşması için her eğitim düzeyindeki okullarda gönüllü koordinatörlüğü kurulabilir. Koordinatörlük gönüllü faaliyetlerin planlamasından ve yürütülmesinden sorumlu olabilir. MEB'e bağlı okullarda Okul Aile Birlikleri, üniversitelerde ise Üniversite Vakfı bünyesinde sözleşmeli personel olarak istihdam edilecek gönüllü koordinatörlerinin sosyal hizmet ve sosyoloji bölümlerinden mezun, gönüllülük ve sivil toplum alanında tezli ya da tezsiz yüksek lisans yapmış ve gönüllülük deneyimi olması önemli kriterler olarak belirlenebilir.

Düzenleyici: MEB, YÖK

Paydaşlar: STİGM, VGM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

3.2.3. Paydaşları güçlendirmek ve iş birliğini artırmak

Yeşil Kitap hazırlıkları ve istişareleri sürecinde Türkiye'deki paydaşlar arasında sınırlı bir iletişim ve iş birliği olduğu görülmüştür. Bazı paydaşların kapasitesi birçok açıdan güçlü olsa da büyük bir kısmı gönüllü yönetimi konusunda kapasite yetersizliği yaşamaktadır. Yeşil Kitap'ta değinildiği üzere gönüllü yönetiminde iyi seviyede olan çok az kuruluş bulunmaktadır. Gönüllülerle birlikte çalışmalarını kolaylaştıracak araçlar sunulması ev sahibi kuruluşların kapasitesini geliştirebilir. İstişare sürecinde yapılan çalışmalarda Kamu-STK etkileşimi konusunda iyi örneklerin olduğu görülmüştür. İş birliğinin artırılması ile hem Kamu-STK hem de STK-STK arasındaki etkileşim paydaşların güçlenmesine de katkıda bulunacaktır.

3.2.3.1. Kapasite Güçlendirme

Gönüllü Yönetişimi Eğitim Programı ve Rehberi hazırlanarak tüm ev sahibi kuruluşların kullanımına sunulabilir. Eğitimi alan ev sahibi kuruluşlara en az bir yıl süreyle Gönüllü Yönetişimi mentoru tarafından destek verileceği belirtilerek eğitime katılmaları teşvik edilebilir. Halihazırda çok sayıda kuruluş tarafından kapasite güçlendirme eğitimleri verilmektedir. Ancak bu eğitimler süreklilik arz etmemekte, belirli alanlarda çalışan STK'lar dahil olabilmekte, eğitimler bilgi aktarımının ötesine geçememekte ve Türkiye'nin koşullarından ziyade ileri ekonomilere sahip ülkelerdeki eğitim içeriklerini içermektedir. Ayrıca kamu kurumları aracılığıyla süreklilik sağlayan eğitim içerikleri önemlidir. Diğer taraftan eğitim dışında özellikle mahalli STK'ların rehberliğe ve danışmanlığa ihtiyaç vardır. Gönüllü Yönetişimi Eğitim Programı ve Rehberi çerçevesinde bir **Gönüllü Yönetişimi Mentör Yetiştirme Programı** hazırlanabilir.²¹ Ev sahibi kuruluşların kullanabileceği **Gönüllü Yönetişim Yazılımı**'nın geliştirilmesi ve kurum ve kuruluşlara ücretsiz ya da düşük ücretli bir biçimde kullanılması sağlanabilir. Yazılımın geliştirilmesi, sürdürülmesi ve güvenliğinin sağlanmasından STİGM ile birlikte üniversiteler sorumlu olabilir. Elde edilen veriler sadece üniversiteler tarafından anonim istatistikler üretmek ve kamuoyuyla paylaşılmak üzere KVKK ve bilimsel etik kurallar çerçevesinde kullanılabilir. Yazılımı kamu kurum ve kuruluşlarının kullanması (yerel yönetimler ve üniversiteler dahil) zorunlu hâle getirilebilir, STK'lar için ise tercih olarak bırakılabilir. Paydaşları iş birliği içerisinde bir araya getiren ve farklı kuruluş tiplerini (Kamu, STK vb.) ve ölçeklerini (mahalli, bölgesel vb.) dikkate alan bir **Gönüllü Katılım Rehberi** hazırlanabilir ve bu Rehber kapsamında eğitimler gerçekleştirilerek ev sahibi kuruluşların kapasitesi artırılabilir.

Düzenleyici: STİGM, VGM, YÖK, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Üniversiteler, ABB

Paydaşlar: Uluslararası Kuruluşlar, Teknoparklar, Özel Sektör İşletmeleri (yazılım), Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler vb. ev sahibi kuruluş niteliği taşıyan tüm organizasyonlar.

3.2.3.2. Eşleştirme Platformu

Gönüllü olmak isteyenleri gönüllülük imkanları ile etkin bir biçimde buluşturma amacı taşıyan çevrim içi platformun oluşturulması ve/veya var olan platformların iyileştirilmesi önemli bir katkı sağlayacaktır. Hâlihazırda Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) tarafından geliştirilen *GönüllüYüz.Biz* eşleştirme platformu kamu kurum ve kuruluşlarının gönüllü bulmasında etkin bir rol oynamaktadır. Bu platformun etki analizi çalışması yapılarak **güncellenmesi ve/veya yeni bir eşleştirme platformunun oluşturulması gereklidir.**

²¹ STİGM ve VGM'nin desteğiyle üniversiteler tarafından STK'lar ve diğer paydaşlarla iş birliği içerisinde gerçekleştirilecek Gönüllü Yönetişimi eğitim programı, rehberi ve mentör yetiştirme programı yine üniversite-STK ortaklığında uygulanacaktır. Mentör yetiştirme programları ilgili bölümler tarafından uygulanacak ve başta "Gönüllülük Çalışmaları" dersi veren öğretim üyeleri olmak üzere kentlerdeki beşeri sermayeden yararlanılacaktır. Programın güncellenmesi ve web tabanlı bir uygulama üzerinden takip edilmesinden üniversitelerle iş birliği içerisinde STİGM sorumlu olacaktır. YÖK kolaylaştırıcılık rolüyle ve ABB ise deneyimleriyle ve finansal kaynaklarıyla sürecin içerisinde yer alabilir. Diğer taraftan uluslararası kuruluşların kapasite geliştirme konusundaki birikimlerinden de fayda sağlanabilir ve bu çerçevede çalışmaya dahil edilebilir.

Tüm ev sahibi kuruluşların kullanımına açık olacak platforma katılım isteğe bağlı ve STK'ların inisiyatifinde olmalıdır ve platforma dahil olabilmek için ilgili kuruluşun şu belgelere sahip olması beklenmelidir:

1. Gönüllülük Programı,
2. Gönüllü Politikası Beyanı,

Düzenleyici: CBİKO, YÖK, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Üniversiteler, ABB

Paydaşlar: STİGM, VGM, STK'lar, merkezi ve yerel kamu idareleri, özel sektör.

3.2.3.3. Kamu-STK İş Birliği

Türkiye'de birçok Bakanlık (ASHB, GSB, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (STB), SB) STK'ları paydaş ve hizmet sunumunda ortak (GSB) olarak tanımlamaktadır. Kamu-STK iş birliği çerçevesini içeren bir "**Kamu-STK İş Birliği Yönergesi**" hazırlanabilir. Bu çerçeve metinde iş birliğine ilişkin finansal ve yönetsel konuların yanı sıra görünürlikle ilgili kurallara da yer verilebilir. Kamu kurumları ve kuruluşları -zorunlu olarak- "STK'larla İş Birliği Belgesi", (görünürlük kuralları dahil) STK'lar ise -isteğe bağlı olarak- "Kamu Kurumları ve Kuruluşları İş Birliği Belgesi" hazırlayarak yayımlayabilir. Hâlihazırda "Kamu -STK İş birliği için ASHB'nin Kapasitesinin Güçlendirilmesine Yönelik Teknik Yardım Projesi" kapsamında hazırlanan "Kamu Sektörü-STK İş Birliği için Davranış İlkeleri Rehberi" mevcuttur. Bu ve benzeri çalışmalardan yararlanılarak Kamu-STK İş Birliği'nin genel çerçevesi oluşturulabilir. Bu çerçevede özellikle yerel yönetimler ile STK'lar arasındaki iş birlikleri için de çalışmalar yürütülebilir. Bu iş birlikleri için **Kamu-STK Etkileşim Ağı** yazılımı/portalı geliştirilebilir.

Düzenleyici: STİGM, VGM, SBB,

Paydaşlar: TBMM, Bakanlıklar, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

3.2.3.4. Afet ve Acil Durum Platformu

Yeşil Kitap'ta belirtildiği üzere artan ihtiyacın yanı sıra Afet ve Acil Durum Platformu ilgili paydaşların etkileşimini (Kamu-STK ve STK'ları diğer kuruluşlarla) sağlamak amacıyla kullanılabilir. İstisare sürecinde afet ve acil durum gönüllülüğünün olağan zamanlardaki gönüllülükle birlikte ele alınmaması gerektiği ve farklı paydaşların afetle ilgili platformlara katılmaya daha istekli oldukları konusunda mutabakat bulunduğu görülmüştür. Yerel yönetimlerin gönüllülük programındaki gönüllülerin ve STK'ların, sivil inisiyatiflerin dahil edildiği afete yönelik bir platform oluşturarak koordinasyon sağlanabilir. Yerel yönetimlerin siyasi bir kurum olması sivil paydaşların işini zorlaştırma potansiyeli taşısa da bu risklere rağmen ortak bir ağ kurulabilir. Halihazırda STK'lar tarafından kurulmuş ve etkin ve verimli çalışan bir *Afet Platformu* vardır ve bu platformun deneyimlerinden yararlanılabilir. Afet ve acil durum gönüllülük platformlarının kurulmasına, geliştirilmesine

ve sürdürülmesine dair **Afet ve Acil Durum Gönüllülük Platformu Rehberi ve Eğitim Programı** hazırlanabilir. Bu çerçevede ilgili yerleşimdeki yerel yönetim ve STK temsilcilerine eğitimler verilebilir. **Afet ve Acil Durum Gönüllülük Platformu Etkileşim Ağı** internet tabanlı bir biçimde kurulabilir. Afet ve Acil Durum Platformu tarafından gönüllülere eğitimlerin verilmesi sağlanabilir.

Düzenleyici: AFAD, TBB, STİGM, VGM, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB)

Paydaşlar: STK'lar, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler.

3.2.4. Kamu politikalarında ve uygulamalarında gönüllülüğü konumlandırmak

Kamu kurumlarının gönüllülük alanında merkezi kurumlar oluşturmadan araştırma, strateji, kapasite geliştirme, eğitim, proje desteği, yayın vb. konularda faaliyetler yürütmesi ve sivil toplumdaki faaliyetleri desteklemesi gereklidir. Özellikle İstanbul dışındaki kentlerde yer alan küçük, orta ölçekli ve mahalli STK'ların güçlendirilmesi önemli bir ihtiyaçtır.

3.2.4.1. Politika ve Strateji Belgeleri

Gönüllülük Politika Belgesi ve beş yıllık dönemleri içeren **Gönüllülük Strateji Belgesi** hazırlanması önerilmektedir. Gönüllülük Politika Belgesi, devletin gönüllülük alanını gerek kamuda gerekse kamu dışında nasıl konumlandığını ele alan, kamunun misyonunu, vizyonunu ve ilkelerini tanımlayan genel bir çerçeve metin olarak düşünülebilir. Bu belgenin sivil bir anlayışla hazırlanması, gönüllülerin ihtiyaçlarını ve görüşlerini yansıtan, bağımsız ve katılımcı bir süreçle tasarlanması, daha etkili ve kapsamlı bir strateji oluşturulmasını sağlar. Sivil toplumun ve gönüllülerin gerçek ihtiyaçlarına odaklanarak gönüllülük faaliyetlerinin daha verimli ve sürdürülebilir bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunur. Sonrasında bu Politika Belgesi'ne dayanarak "Gönüllülük Strateji Belgesi" her beş yıllık dönemler için hazırlanabilir. Strateji Belgesi, SBB tarafından hazırlanan Kalkınma Planları ile eş güdümlü ve/veya ilişkili bir biçimde geliştirilebilir.

Düzenleyici: SBB, STİGM, VGM.

Paydaşlar: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, STK'lar, üniversiteler, merkezi ve yerel kamu idareleri, yerel yönetimler.

3.2.4.2. Gönüllülük Katılım Belgesi İlkeleri

Gönüllülük Katılım Belgesi İlkeleri konusunda ulusal çerçeve belirlenebilir ve ev sahibi kuruluşların kendi politikalarını geliştirmesine olanak verilebilir.²²

Gönüllülük Katılım Belgesinde şu unsurlar olabilir:

1. Gönüllünün adı soyadı,
2. Doğum yılı,
3. Ev sahibi kuruluşun tam adı,
4. Gönüllülük süresi (hafta, ay, yıl),
5. Gönüllülük saati (örneğin asgari 50 saat),
6. Ev sahibi kuruluşun kaşesi,
7. Ev sahibi kuruluşun yetkilisinin adı ve soyadı ve iletişim bilgileri.²³

Düzenleyici: STİGM, VGM

Paydaşlar: Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler

3.2.4.3. Gönüllülük Ofisi

Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı bünyesinde yer alan Dijital Dönüşüm Ofisi, Finans Ofisi, CBİKO ve Yatırım Ofisi gibi **sadece gönüllülük faaliyetlerinin geliştirilmesine ve desteklenmesine (strateji geliştirme, araştırma, eğitim, yayın yapma vb.) yönelik çalışmalar yapan bir ofisin kurulması ülkemizde önemli bir gelişme sağlayabilir.** STK’ların kapasitesinin sınırlı olduğu dikkate alınırsa söz konusu Ofisin alanda yapacağı eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetlerinin doğrudan gönüllülüğü yaygınlaştıracığı söylenebilir.

Türkiye’de gönüllülük politikasının oluşturulması, uygulanması ve koordinasyonundan sorumlu bir kamu kurumunun belirlenmesi gönüllülüğün teşvik edilmesine katkı verecektir. Gönüllülüğü bütüncül olarak ele alacak muhatap bir kurumun oluşturulması ve her Bakanlık çatısı altında ilgili birimlerinin kurulması ile gönüllülük alanındaki faaliyetler artacak, STK’ların kapasitesi gelişecek ve kamu-STK iş birliği güçlenecektir. Gönüllülük Ofisi Beyaz Kitap’ta öngörülen birçok politika seçeneğindeki çalışmaları da üstlenebilir:

²² Kurum ve kuruluşlar aracılığıyla yapılmayan gönüllülük faaliyetlerinin belgelendirilmesi mümkün değildir ve yasa kapsamına alınmaması önerilmektedir.

²³ Verilerin anonim olarak girilmesi önemlidir zira verilerin kamu kurumlarıyla paylaşılmasının katılımı azaltma potansiyeli bulunmaktadır. İstihare sürecinde gönüllülerin kayıt altına alınan verilerinin çeşitli soruşturmalarda kullanılmasının veya gönüllü verilerinin güvenlik gerekçesiyle takip edilmesinin söz konusu olabileceği ve bireylerin gönüllü olmaktan uzaklaşabilecekleri ileri sürülmüştür. Ancak halihazırda birçok ev sahibi kuruluş katılım belgesi vermektedir. Bu öneride katılım belgelerinin genel ilkelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ev sahibi kuruluşların gönüllü verilerini KVKK’ya uygun olarak tutması halihazırda geçerlidir ve sonrasında araştırma amacıyla anonim olarak ilgili kuruluşlarla paylaşabilecektir. Diğer bir deyişle katılım belgesi, ev sahibi kuruluş ile gönüllünün birlikte mutabık kalarak hazırlayacağı bir dokümandır. Dolayısıyla mevcut riskler ve endişeler dikkate alınarak bir öneri geliştirilmiştir.

Gönüllülük Politika Belgesi, Gönüllülük Strateji Belgesi, Gönüllü Yönetişimi Eğitim Programı ve Rehberi, Gönüllü Yönetişimi Mentör Yetiştirme Programı, Gönüllü Yönetişim Yazılımı, Gönüllü Katılım Rehberi, Afet ve Acil Durum Gönüllülük Platformu Rehberi ve Eğitim Programı, Afet ve Acil Durum Gönüllülük Platformu Etkileşim Ağı, Gönüllülük Ödül Programı Yazılımı, Gönüllülük Katılım Belgesi İlkeleri, Kamu-STK İş Birliği Yönergesi, Kamu-STK Etkileşim Ağı, Gönüllülük Konferansları, Haftası ve Ödülleri.

Gönüllülük Ofisi *aracı* kurum niteliği taşımalı, merkezi bir denetim kurumuna dönüşmemeli ve STK alanında düzenleme yapmamalıdır. Her iki kurumsal yapıda düzenleyici ve denetleyici nitelikler taşımadan geliştirilmelidir.

İKO'nun ulusal staj programı kapsamında yaptığı gibi yine gençlere yönelik "Ulusal Gönüllülük Programı" geliştirilebilir. Gönüllü Yönetişim Yazılımından elde edilecek anonim verilerin dışında ev sahibi kuruluşların faaliyetlerini ve gönüllülerin performansları yine anonim olarak paylaşabilecekleri bir "Sosyal Etki Analizi Araştırması" geliştirilebilir.

Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı, SBB

Paydaşlar: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, TÜBİTAK, STK'lar.

3.2.4.3. Gönüllülük Fonu

STK'ların gönüllü yönetim kapasitesini artırmak üzere **başvurabilecekleri proje tabanlı bir Gönüllülük Fonu** kurulabilir. Söz konusu fonun kaynağı için bütçe çalışması yapılarak enerji üretimine ve tüketimine (karbon ayak izine neden olan) gönüllülük payı (daha önceki Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) payı gibi) eklenebilir ve bir fon oluşturulabilir. Nesnel bir değerlendirme sürecinin ardından her yıl belirli sayıda proje desteklenerek; nihai çıktılar/deneyimler yeni medya aracılığıyla alandaki paydaşlarla paylaşılabilir. Fon, kamu dışında kalan ev sahibi kuruluşlara gönüllülerin giderlerini (ulaşım, konaklama, yemek/ikram, seyahat sigortası ve ferdi kaza sigortası dahil) karşılaması amacıyla da kullanılabilir. Ev sahibi kuruluşlar, DERBİS ve VBYS'de gelecekte yer alacak gönüllülük bölümüne; geliştirdikleri gönüllülük programına dair belgeleri (örneğin, GA veya anonim gönüllülük verileri) yükledikleri takdirde, Gönüllülük Fonu'ndan yararlanma hakkına sahip olabilirler.

Düzenleyici: SBB, STİGM, VGM, Uluslararası Kuruluşlar, ABB.

Paydaşlar: Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar.

3.2.4.4. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Gönüllülük

Gönüllülerle faaliyet konusunda kamu kurum ve kuruluşları kendi iç mevzuatlarını geliştirebilir. Bu iç mevzuatların geliştirilmesi sürecinde STİGM ve VGM ile iş birliği içerisinde hareket edilmesi zorunluluk olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda SBB ile birlikte çalışılarak ilgili Bakanlıklar ve kuruluşlar çalışmalara dahil edilebilir. Kamu kurum ve kuruluşlarının geliştirecekleri Gönüllülük Programının muhtemel gönüllülük yasasıyla uyumlu olması gerekmektedir.²⁴

Gelecekte Dernekler ve Vakıflar Kanunu'nda gönüllülük ilgili yapılacak değişiklikler kamu kurum ve kuruluşları tarafından dikkate alınır ve Gönüllülük Programlarına yansıtılır. Bakanlık ve bağlı kuruluşların kendi iç mevzuatını düzenlemesi (yönetmelik/yönerge hazırlanması ve/veya yönetmelik revizyonu) gereği ilgili birim kurulabilir, kurum içinde gönüllü faaliyetlere katılım için teşvik ve motivasyon araçları geliştirilebilir, tanıtım, eğitim, uygulama modelleri gönüllülükle ilgili birim altında geliştirilebilir ve ilgili paydaşlarla bir araya gelerek ortak stratejik eylem planı yapılabilir ve uygulamaya konulabilir.

Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında gönüllü faaliyetleri de koordine edecek “sivil toplumla iş birliği ve gönüllülük” birimi kurulabilir veya kurumun büyüklüğüne göre sadece ilgili (sosyoloji ve/veya sosyal hizmet mezunu, gönüllülük ve STK deneyimi olan, gönüllülük konusunda eğitimi bulunan ve görev için gönüllü olan) personel (Gönüllülük Uygulamaları Koordinatörü) atanabilir. Birim kurulmasında asgari standartlar oluşturulabilir ve bu standartlar dışındaki hususlar kurumun faaliyet alanına göre tasarlanabilir.

Gönüllülük Programı, Kurumsal Gönüllülük Programları, Gönüllülük Takımı veya Gönüllü Havuzu, Gönüllülük Bütçesi, Proje Desteği.

Gönüllülük faaliyetlerinin kamu kurumlarının stratejik planlarına dahil edilmesi, bu plana ek olarak Sivil Toplum ve Gönüllülük Eylem Planı geliştirmesi ve STK'larla çalışmalarına yönelik düzenlemeler yapılması zorunlu olması önerilmektedir. Öncelik, kamunun doğrudan gönüllülerle değil STK'larla iş birliği geliştirilmesi yönünde olabilir. Yerel yönetimlerin ve üniversitelerin bölgesel ihtiyaçlara göre gönüllü faaliyetleri organize etmesi ve yerel gönüllü ağlarının kurması desteklenebilir. Her kamu kurum ve kuruluşunda kurumun niteliğine uygun “Gönüllü/Sosyal Sorumluluk ve Gönüllülük Takımı” veya “Gönüllü Havuzu” oluşturularak, sürekli eğitimlerle desteklenebilir. Kurulacak Sivil Toplumla İş Birliği ve Gönüllülük Birimi'nin periyodik olarak STK'lar ve gönüllülerle toplantı yapması zorunlu tutulabilir.

²⁴ Söz konusu iç mevzuatların gönüllülük yasasıyla çelişmeyecek ve onun kapsamının dışına çıkmayacak bir nitelik taşıması gereklidir. Zira gönüllülük doğası gereği sivil toplum alanının bir parçasıdır ve temel dinamiğidir. Bu çerçevede kamu kurum ve kuruluşlarının gönüllülerle birlikte yapacağı faaliyetlerde sivil alanla uyumlu uygulamalar yapması gereklidir. Söz gelimi kamu kurum ve kuruluşlarının aşırı bürokratik düzenleme yapması ve düzenlemelerin ayrımcılığı içermesi sadece kamudaki gönüllülük faaliyetlerini değil sivil toplum alanını da etkileme potansiyeline sahiptir.

Kamu Kurumlarında kurulacak Gönüllülük Birimleri Beyaz Kitap'ta öngörülen birçok politika seçeneğindeki çalışmalarını da üstlenebilir: **Gönüllülük Programı, Kurumsal Gönüllülük Programları, Gönüllülük Takımı veya Gönüllü Havuzu, Gönüllülük Bütçesi, Proje Desteği.**

Düzenleyici: SBB

Paydaşlar: STİGM, VGM, İlgili Bakanlıklar, YÖK, Yerel Yönetimler, STK'lar.

3.2.5. Gönüllülüğü teşvik etmek ve kolaylaştırmak

Yeşil Kitap'ta belirtildiği gibi, insanların daha fazla gönüllü olabilmesi ve gönüllülüklerini daha fazla sürdürebilmesi için yaşam tarzlarına ve ilgi alanlarına uygun, gönüllülük yapmayı mümkün olduğunca kolaylaştıran imkanlar sunulmalıdır. Bu konuda iki unsur görülmektedir:

Bir taraftan yükselen yaşam maliyetleri gönüllü katılımını zorlaştırmakta diğer taraftan katma değer yaratmanın değil tüketimin sınırsızca teşvik edildiği günümüzde gönüllülük için ayrılan zaman azalmaktadır. İnsanlığın karşı karşıya olduğu sorunlar, daha fazla kişinin gönüllü olarak katılım göstermesini ve dayanışma içinde hareket etmesini gerektirmektedir.

3.2.5.1. Kırılgan Gruplar²⁵

Yerel yönetimlerdeki ve kamu kurumlarının il ve ilçe teşkilatlarındaki **Gönüllülük Programı**'na dahil olarak *gönüllü kimlik kartı*²⁶ alan kırılgan gruplar (çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, öğretimde, eğitimde ve istihdamda yer almayanlar, şehit ve gazi aileleri, yoksullar ve göçmenler) gönüllülük yaparak biriktirdikleri puanları yerel yönetimlerin hizmetlerinden indirimli (indirim hizmetin %50'sinden daha fazla olamaz) yararlanmak için kullanabilirler.²⁷

Yerel yönetimler 5393 sayılı Belediyeler Kanununun 77. Maddesine ve "İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği"ne dayanarak gönüllülük yönergesi hazırlayabilir ve bu yönergede Gönüllü Kimlik Kartı edinme ve kullanım şartlarını düzenleyebilirler.

Bu düzenlemenin yaygınlaştırılması için öncelikle beş farklı kentsel ölçekte (metropol, büyükşehir, büyükşehir ilçesi, orta şehir, küçük şehir) GSB ve ASHB ile eş yürütücü ve öncelikli paydaş olarak pilot uygulamalar yapılabilir.

²⁵ Kırılgan grupların gönüllülüğe katılımının psikososyal etkileri üzerine yapılan araştırmalar, bu katılımın bireylerin özsaygısını artırdığını, sosyal bağlılık duygusunu geliştirdiğini ve genel yaşam memnuniyetini yükselttiğini göstermektedir. Ayrıca, gönüllülüğün bireylerin toplumsal bağlarını güçlendirdiği ve toplumsal dışlanmayı azaltmada etkili olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bu nedenle, gönüllülüğün kırılgan gruplar için bir iyileştirme aracı olarak kullanılması, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde faydalar sağlayacaktır. Kırılgan grupların gönüllülüğe katılımının teşvik edilmesi, toplumsal uyumu ve dayanışmayı artırırken bireylerin yaşam kalitesini de yükseltir.

²⁶ Hâlihazırda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Gönüllü Kimlik Kartı vermektedir.

²⁷ Hâlihazırda Esenler Belediyesi Kültür Kartı ile sakinlerine belirli hizmetlerden indirimli yararlandırmaktadır.

Uygulama dönemi sonrası yapılacak etki analizi sonucuna göre pilot modelin ülke genelinde yaygınlaştırılması kararı değerlendirilebilir.

Kırılgan grupların gönüllülüğe katılımıyla elde edilen başarı hikayeleri ve model programlar, diğer bireyler için ilham verici olabilir. Bu başarı hikayelerinin yaygınlaştırılması, diğer kırılgan bireylerin de gönüllülüğe katılma isteğini artırabilir. GSB ve ASHB'nin ve yerel yönetimlerin kırılgan gruplara yönelik olarak **Gönüllülük Programı** geliştirmesi sağlanabilir.

Özellikle ne eğitimde ne de istihdam yer almayan kırılgan gruplar hedeflenerek gönüllülükle (eğitim, uygulama, deneyim imkanı sağlayarak) istihdama geçiş desteklenebilir.

Düzenleyici: YYGM, TBB, Yerel Yönetimler

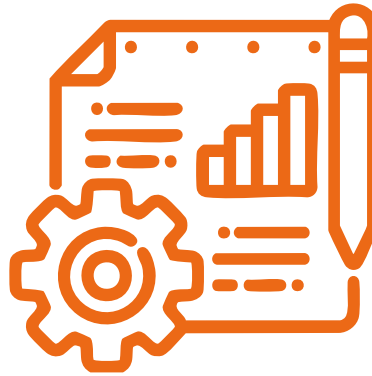
Paydaşlar: GSB, ASHB, Kamu Kurumları, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar.

3.2.5.2. Çalışanlar

Özel sektör çalışanlarının gönüllü faaliyetlere nasıl katılabileceklerini öğrenmelerine yardımcı olmak için kamu kurumları tarafından bir **Gönüllülük Akademisi** geliştirilebilir ve hayata geçirilebilir. Kamu kurumları için çalışan gönüllülüğüne dair -staj programına benzer- bir **Kurumsal Gönüllülük Programı** geliştirebilir. Hem kamu hem de özel sektörde **Gönüllülük Takımı** veya **Gönüllü Havuzu** oluşturulabilir.

Düzenleyici: Cumhurbaşkanlığı Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, CBİKO, SBB, Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB), AFAD

Paydaşlar: Ticaret Bakanlığı (TB), STB, STİGM, VGM, üniversiteler, STK'lar, özel sektör.

3.2.6. Ekonomik teşviklerle paydaşları güçlendirmek

Türkiye'de çok az sayıda STK sürdürülebilir finansal kaynaklara sahiptir ve metropol şehirler dışındaki mahalli STK'ların ekonomik olarak desteklenmesi önemlidir. STK'lara kamu tarafından daha fazla bütçe ayrılması ve vergi indirimi gibi teşviklerin sağlanması STK'ları güçlendirecektir.

3.2.6.1. Bütçe Destekleri

Yeşil Kitap istişare sürecinde de görüldüğü gibi kamu kurum ve kuruluşları gerek kendi gerçekleştirecekleri gönüllülük faaliyetleri gerekse alanda destekleyecekleri özellikle mahalli STK'lara verilmek üzere **Gönüllülük Bütçesi** ayırabilir ve/veya **Gönüllülük Fonu** geliştirebilir. Hâlihazırda kamu kurumları gönüllülük faaliyetleri yürütmekte hem de STK'lara **Proje Desteği** vermektedir. Bu uygulama iyileştirilerek **Gönüllülük Programı**'na sahip tüm kamu kurum ve kuruluşlarına bütçe tahsis edilebilir. Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle bütçe sağlanması konusunda adımlar atılabilir.²⁸

Düzenleyici: SBB, HMB

Paydaşlar: İlgili Bakanlıklar, STİGM, VGM, YYGM, TBB, YÖK

3.2.6.2. Vergi İndirimleri

STK'lar için damga vergisi istisnası getirilmesi, iktisadi işletmesi olan kurumların gelirlerinden stopaj kesintisi yapılmaması, KDV muafiyetleri, kurumlar vergisi puan indirimi, sınırlı vergi muafiyetleri düzenlemeleri yapılarak STK'lar için teşvik mekanizmaları geliştirilebilir. İstişare sürecinde Gelir vergisi, KDV, Vergi Usul Kanunu (madde 213), Kurumlar Vergisi Kanunu, Damga Vergisi, Harçlar Kanunu vb. kanunlarda düzenleme ve tebliğ çalışmaları yapılması önerilmiştir.

Düzenleyici: SBB, HMB, STİGM, VGM

Paydaşlar: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), TB, STB.

²⁸ Ardından 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda, İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliğinde, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda gerekli değişiklikler yapılabilir.

4. SONUÇ

Sonraki Adımlar Neler Olacak?

Beyaz Kitap gönüllülük alanında politika geliştirme sürecinin son aşaması değil başlangıç adımıdır. STK'lar ile kamu kurumları birlikte çalışarak gönüllülüğü yaygınlaştırmaya yönelik yeni politika seçeneklerini keşfetmeye, geliştirmeye ve denemeye devam etmelidir.

Yasal düzenleme önerilerinin hayata geçirilmesi için STİGM'nin aşağıda belirtilen kamu kurum ve kuruluşları ile özel çalışmalar yürütmesi gerekmektedir:

1. *Gönüllülerin Kaza ve Hastalık Riskine Karşı Korunması* konusunda ÇSGB, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve HMB ile
2. *Gönüllülük İzni* konusunda Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, ÇSGB, işçi ve işveren sendikaları, AFAD, HMB ve diğer ilgili kurumlarla,
3. *Adli Sicil Kaydı ve Sağlık Raporu* konusunda Adalet Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı (SB) ile

Yukarıda belirtilen özel çalışmalara ek olarak yasal düzenleme önerileri konusunda tüm kamu kurum ve kuruluşlarından görüş talep edilmesi söz konusu olabilecektir. Bu görüşlerin Beyaz Kitap hazırlık sürecindeki görüşlerle birlikte değerlendirilmesi önemlidir. Zira kurumlar -gönüllülük ve sivil toplum alanının doğasını ve gerçeklerini kendi perspektifleriyle değerlendirerek meseleye dahil olmakta ve genellikle çözüm geliştirme sürecinde kurumsal yüklerden ve sorumluluklardan imtina edebilmektedir. Beyaz Kitap'da yer alan önerilerin hayata geçirilmesinde kurumsal çekincelerin aşılması için özel bir çaba gösterilmesi gerektiği açıktır. Bu bağlamda kamu kurum ve kuruluşlarında karar verici konumda bulunan üst düzey yöneticilere sunumlar yapılarak meselenin aktarılması, onların da sürece aktif dahil edilmesi ve desteklerinin alınması elzemdir.

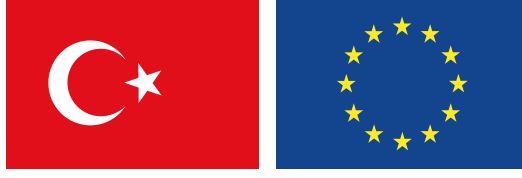
Beyaz Kitap'ta yer alan diğer politika seçenekleri ise çok daha geniş bir alana yayılmaktadır. Her bir politika seçeneğinin hayata geçirilmesi için kapsamlı çalışma, planlama ve kamu kurum ve kuruluşları ve ilgili tüm paydaşlarla beraber istişare süreçlerinin yapılandırılması gerekmektedir. Yapılacak çalışmalara örnek olarak farkındalığın artırılması konusunda medya temsilcileriyle iletişim ve iş birliği geliştirmek, ekonomik teşviklerin sağlanması için alanda çalışma yapan düşünce kuruluşları, STK'lar ve akademisyenler ile HMB vb. kamu kurumları ile birlikte çalışılması örnek gösterilebilir.

Beyaz Kitap'da Sivil Katılım Projesi'nin Gönüllülük Bileşeninde koordinatör rolü nedeniyle STİGM yürütücü kurum olarak ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte Beyaz Kitap'ın hayata geçirilmesinde sadece STİGM'nin inisiyatif alması yeterli olmayacaktır. Gerek gönüllülerle birlikte faaliyet yürüten kamu kurum ve kuruluşları gerekse söz konusu kurumları gönüllülerle faaliyet yapma konusunda teşvik eden kurumların da harekete geçmesi önemlidir. İlk olarak doğrudan gönüllülerle faaliyet gösteren GSB, ASHB, MEB, İçişleri Bakanlığı AFAD, VGM, Tarım ve Orman Bakanlığı, Adalet Bakanlığı'nın gerek yasama gerekse yürütme süreçlerinde proaktif bir tutum sergilemesi atılacak adımları hızlandırmaya katkı verecektir. Diğer taraftan SBB'nin başta Kalkınma Planları ve diğer politika belgelerinde Beyaz Kitap'ta sunulan önerileri öncelikli konular haline getirmesi beklenmektedir. Ayrıca kısa, orta ve uzun vadede yapılması planlanan çalışmalar için bütçe hazırlıklarının etkin ve verimli bir şekilde sürdürülmesine proaktif bir biçimde destek vermesi önemlidir. Zira gönüllülüğün yaygınlaşması ve toplumun güçlenmesi kamu maliyesi üzerindeki yükleri azaltacağı gibi birçok toplumsal sorunun ortaya çıkmasında ve/veya çözülmesinde kullanılacak bütçelerin de azalmasına katkı sağlayacaktır. Kamu kurum ve kuruluşlarının konuyla ilgili farkındalıklarını artırma ve harekete geçmelerini sağlama amacıyla Beyaz Kitap sunum ve tartışma toplantılarının STİGM tarafından düzenlenmesi ve her bir kurumla iş birlikleri kurulması planlanmaktadır. Bu iş birliklerinin uzun vadeli ve kurumsal olabilmesi için kapsamlı yol haritalarının yanı sıra üst düzey yöneticilerin dahil olduğu mekanizmalar kurulacak ve işletilecektir.

Başta STK'lar olmak üzere paydaşların tamamından bu belgede sunulan politika seçeneklerinin gerçekleştirilmesi sürecinin takipçileri olmalarını beklenmektedir. Ayrıca her paydaşın bu belgedeki politika seçeneklerine kendi kurumsal birikimi ve kapasitesi ölçüsünde katkı vermesi ve harekete geçmesi ümit edilmektedir.

Türkiye'de gönüllülüğü yaygınlaştırma hedefi uzun vadeli bir hedeftir ve toplumun tüm kesimlerinin birlikte çalışmasını gerektirmektedir.

İnsanların daha fazla gönüllü olduğu ve dayanışma ilişkileri güçlü bir toplumu inşa etmek için paydaşlarla gelecekte birlikte çalışmaya devam edilecektir.

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

www.sivilkatilim.org.tr

  SivilKatilim sivil-katılım-projesi sivilkatilimprojesi

Bu kitap Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle hazırlanmıştır.
Bu kitabın içeriği yalnızca UNDP Türkiye sorumluluğundadır ve AB'nin görüşlerini yansıtmemaktadır.

